

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Vznik a zánik manželství

Autor: Bc. Lucie Fleischmannová

Vedoucí: JUDr. Bohumír Štědroň, LL.M. Ph.D.

© 2011 ČZU v Praze

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Akademický rok 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Lucie Fleischmannová

obor Podnikání a administrativa

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 17 odst. 2 určuje tuto diplomovou práci.

Název práce: **Vznik a zánik manželství**

Osnova diplomové práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Rozbor současného právního stavu
4. Příklady z praxe
5. Závěr
6. Seznam použitých zdrojů
7. Přílohy

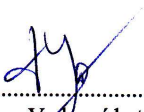
Rozsah hlavní textové části: 60 - 80 stran

Doporučené zdroje:

Francová, M., Dvořáková, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-350-8
Choděra, O.: Partnerství, manželství a paragrafy. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0217-7
Hrušáková, M.: Hrušáková, M.: Rodinné právo: příklady k řešení. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0876-8
Hrušáková, M.: Sňatek a paragrafy. Praha: Computer Press, 2000. ISBN 80-7226-396-X
ÚZ č. 691 - Rodinné právo, Ochrana dětí, Registrované partnerství. Praha: Sagit, 2008. ISBN 978-80-7208-699-3
Ostatní literatura bude upřesněna v průběhu zpracování diplomové práce.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Bohumír Štědroň, LL.M. Ph.D.**

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2011

.....
Vedoucí katedry

.....
Děkan

V Praze dne: 3. 2. 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vznik a zánik manželství" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2011

Fleischmannová Lucie

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu JUDr. Bohumíru Štědroňovi, LL.M. Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytoval při konzultacích během zpracování mé diplomové práce.

Vznik a zánik manželství

Souhrn

Řešení otázek vzniku a zániku manželství spadá do oblasti rodinného práva. Manželství není možné dávat do souvislosti pouze s právní oblastí a musíme brát v úvahu i ekonomické a sociologické aspekty, případně i interkulturální rozdíly. V úvodu diplomové práce byla shrnuta obecná problematika týkající se manželství. Obsahem literární rešerše byla charakteristika současného právního stavu upravujícího manželství. V praktické části byl popsán průběh rozvodového řízení, který byl rozšířen o praktické příklady, které vycházely ze skutečných případů rozvodu manželství. Na základě údajů získaných z těchto soudních rozsudků byla vyhodnocena ekonomická situace žen – matek samoživitelek po rozvodu, zjištěny jejich příjmy, výdaje a následně bylo provedeno konečné zhodnocení jejich celkové životní situace. K podložení získaných výsledků byl sestaven dotazník, ve kterém respondenti odpovídali na otázky týkající se nejen zániku manželství, ale i jeho vzniku a průběhu. Posledním bodem praktické části byla právní analýza, jejímž cílem bylo poukázat na interakci mezi institutem manželství a výše zmíněnými celospolečenskými aspekty. V závěru byly shrnuty výsledky vlastní práce a podán návrh na vylepšení situace týkající se vysoké rozvodovosti.

Klíčová slova

Rodinné právo

Ekonomické aspekty

Sociologické aspekty

Interkulturální rozdíly

Sňatek

Smluvní manželství

Rozvod

The Beginning and End of Marriage

Summary

Resolution of questions the beginning and end of marriage falls within the area of family law. Marriage can not be linked only to the area of law and we must take into account the economic and sociological aspects, where the intercultural differences. At the beginning of the thesis was summed up general issues relating to marriage. The content of this literature review was characteristic of the current legal situation governing marriage. The practical part describes the course of divorce proceedings, which was enhanced by practical examples based on actual cases of divorce. Based on data obtained from these court judgments were assessed economic situation of women - single mothers after divorce, finding its revenue, expenditure and subsequently made a final assessment of their overall life situation. To substantiate the results obtained, a questionnaire was drawn up, in which respondents answered questions concerning not only the dissolution of marriage, but its origin and progress. The last point is of practical legal analysis, which aimed to highlight the interaction between the institution of marriage and societal aspects mentioned above. The end results were summarized their own work and a proposal to improve the situation regarding the high divorce rate.

Key words

Family law

Economical aspects

Sociological aspects

Intercultural differences

Covenant marriage

Marriage

Divorce

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl a metodika práce	12
3 Rozbor současného právního stavu.....	13
3.1 Rodinné právo	13
3.1.1 Předmět rodinného práva.....	13
3.1.2 Základní zásady rodinného práva	15
3.1.3 Systém rodinného práva a systematika zákona o rodině	15
3.1.4 Prameny rodinného práva.....	16
3.1.5 Mezinárodní prameny rodinného práva.....	19
3.1.6 Zhodnocení	19
3.2 Manželství	20
3.2.1 Pojmové znaky manželství	20
3.2.2 Práva a povinnosti manželů.....	21
3.3 Náležitosti před uzavřením manželství	23
3.3.1 Zhodnocení	24
3.4 Vznik a uzavření manželství	24
3.4.1 Občanský sňatek	25
3.4.2 Církevní sňatek	26
3.4.3 Zhodnocení	28
3.5 Náležitosti vyplývající z uzavření manželství.....	28
3.5.1 Společné jmění manželů.....	28
3.5.2 Společný nájem bytu manžely	30
3.5.3 Určení otcovství.....	30
3.5.4 Pracovně právní vztahy	31
3.5.5 Vyživovací povinnost manželů	32
3.5.6 Dědění.....	32
3.5.7 Trestní právo.....	32
3.5.8 Zhodnocení	33
3.6 Zánik manželství	33
3.6.1 Prohlášení jednoho z manželů za mrtvého	33

3.6.2 Anulace manželství	33
3.6.3 Rozvod.....	34
4 Příklady z praxe	37
4.1 Průběh rozvodového řízení	37
4.2 Příklad č. 1	39
4.3 Příklad č. 2	41
4.4 Příklad č. 3	43
4.5 Hodnocení ekonomické situace matek samoživitelek po rozvodu	45
4.5.1 Příjmy rodiny rozvedených žen – matek samoživitelek.....	45
4.5.2 Výdaje rodiny rozvedených žen – matek samoživitelek	50
4.5.3 Rizika.....	52
4.6 Analýza výzkumu.....	52
4.6.1 Celkové zhodnocení	62
4.7 Analýza manželství	63
4.7.1 Ekonomické aspekty manželství	63
4.7.2 Sociologické aspekty manželství.....	65
4.7.3 Manželství z hlediska interkulturálních rozdílů	67
4.7.4 Právní a legislativní aspekty manželství.....	75
5 Závěr	77
6 Použité zdroje	79
7 Přílohy.....	82

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Pohlaví respondentů	53
Obrázek 2 – Věk respondentů.....	53
Obrázek 3 – Vzdělání respondentů	54
Obrázek 4 – Stav respondentů	54
Obrázek 5 – Uvažování dotazovaných o svatbě v budoucnosti.....	55
Obrázek 6 – Opětovný vstup respondentů do manželství.....	55
Obrázek 7 – Nejvýstižnější pojem pro definici manželství dle respondentů.....	56
Obrázek 8 - Optimální věk dle respondentů pro uzavření manželství ženy	56

Obrázek 9 - Optimální věk dle respondentů pro uzavření manželství muže	57
Obrázek 10 - Nejčastější důvod dle respondentů pro uzavření manželství	57
Obrázek 11 - Co respondenti považují za důležité pro udržení šťastného manželství	58
Obrázek 12 - Udržování nefungujícího manželství pouze kvůli dětem	58
Obrázek 13 - Nejčastější příčina zániku manželství dle respondentů	59
Obrázek 14 - Považování rozvodu za osobní životní prohru dle respondentů	59
Obrázek 15 - Obava respondentů z rozvodu z ryze ekonomických důvodů	60
Obrázek 16 – Ochota respondentů udělat zásadní ústupek pro záchranu manželství.....	60
Obrázek 17 – Názor respondentů na předmanželskou smlouvu.....	61
Obrázek 18 – Souhlas respondentů s registrovaným partnerstvím.....	61

Seznam zkratk

LSZP – listina základních práv a svobod

OZ – občanský zákoník

RP – rodinné právo

SJM – společné jmění manželů

SSP – státní sociální podpora

ZOR – zákon o rodině

1 Úvod

Manželství je spojení muže a ženy, které je založeno zákonem stanoveným způsobem – sňatkem a ve vyspělých zemích, konkrétně i v České republice, spadá do oblasti rodinného práva a je upravováno dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění. Manželství je základem rodiny a celé lidské společnosti a jeho hlavní úlohou je založení rodiny a následná výchova dětí. Na jedné straně jsou manželům stanovena konkrétní práva a povinnosti, které by měli v manželství plnit, na druhé straně však tato práva a povinnosti nejsou vynutitelné a neexistuje žádná sankce za jejich porušení. Ve světle právní definice se manželství, jeho uzavírání i jeho ukončení může jevit jako strnulý, přesně a přísně vymezený společenský institut. Ve skutečnosti se jedná o jeden prvek celospolečenského fungování, který je v trvalé interakci s ekonomickými, legislativními a sociologickými aspekty a interkulturálními rozdíly. V posledních letech zaznamenává sňatečnost a rozvodovost nepříznivý vývoj - počet sňatků klesá, počet rozvodů naopak roste. Pro srovnání, např. v roce 1965 bylo uzavřeno 81 577 sňatků a 16 196 jich bylo rozvedeno. V roce 2009 bylo uzavřeno 47 862 manželství a žádost o rozvod podalo 29 133 manželských párů. Hlavní příčinou jak nízké sňatečnosti, tak i vyšší rozvodovosti, je především ekonomická nezávislost žen, změna životního stylu a změna názoru společnosti na nezbytnost manželství pro společný život [18], [19].

2 Cíl a metodika práce

Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce bylo poukázat na vzájemné působení mezi ekonomickými a sociologickými aspekty, interkulturálními rozdíly a institucí manželství. Jedním z dílčích cílů bylo zhodnocení ekonomické situace ženy – matky samoživitelky po rozvodu, zjištění jejích příjmů, výdajů a tudíž konečné zhodnocení její celkové životní situace. K podložení získaných výsledků byl sestaven dotazník, jehož vyhodnocení a následné přijetí vyplývajících závěrů bylo druhým dílčím cílem.

Metodika

Diplomová práce byla zpracována na základě porovnávání odborné literatury, vybraných zákonů a soudních rozsudků, vztahujících se k právní úpravě manželství. Práce vycházela z výstupů, které byly získány při vyhodnocení výzkumu pomocí dotazníků, z provedené právní analýzy, z poznatků získaných při praxi, ze skutečných soudních případů rozsudků manželství, z materiálů českého statistického úřadu, sociologického ústavu akademie věd a z konzultací s odborníky na tuto problematiku. V diplomové práci byla shrnuta obecná problematika týkající se manželství a provedena charakteristika současného právního stavu upravujícího manželství. Dále byl popsán průběh rozvodového řízení, který byl rozšířen o praktické příklady rozvodu manželství. Na základě údajů získaných z těchto soudních rozsudků byla vyhodnocena ekonomická situace žen – matek samoživitelek po rozvodu, zjištěny jejich příjmy, výdaje a následně bylo provedeno konečné zhodnocení jejich celkové životní situace. Následovalo sestavení dotazníku, ve kterém respondenti odpovídali na otázky týkající se vzniku, průběhu a zániku manželství. Dále byla provedena právní analýza, po níž následovalo shrnutí výsledků vlastní práce a podání návrhu na vylepšení situace týkající se vysoké rozvodovosti.

3 Rozbor současného právního stavu

3.1 Rodinné právo

Rodinné právo v objektivním smyslu můžeme vymezit jako souhrn právních norem, které regulují manželské a rodinné vztahy (soubor norem upravujících osobní a majetkové vztahy mezi členy rodiny) [16].

V právních normách nenalezneme legální definici pojmu rodina (dle zákona z r. 1911 – prarodiče a všichni jejich potomci), jelikož rodina sama o sobě není v naší právní úpravě subjektem právních vztahů, ale subjekty jsou pouze její jednotliví členové. Za členy rodiny jsou považovány osoby, které spolu žijí ve společné domácnosti a jsou tzv. osobami blízkými. Pojem osoby blízké vymezuje občanský zákoník, rozumí se jimi příbuzní v řadě přímé, sourozenci a manžel [16].

3.1.1 Předmět rodinného práva

Předmětem rodinného práva jsou 3 základní druhy právních vztahů:

- 1) Vztahy mezi manžely – vznikají na základě svobodného a dobrovolného prohlášení muže a ženy, že spolu vstupují do manželství. Zákon upravuje předpoklady a podmínky vzniku manželství, včetně problematiky neplatného a zdánlivého manželství. Základní práva a povinnosti manželů osobního charakteru však může zákon formulovat pouze velmi obecně. Uzavření manželství má za následek vždy vznik nějaké formy majetkového společenství, závislé na existenci manželství. Manželství může zaniknout jen zákonem předepsaným způsobem.
- 2) Vztahy mezi rodiči a dětmi – tvoří těžiště právní úpravy rodinného práva. Zákon o rodině (ZOR) podrobně upravuje způsob určení rodičovství, zejm. otcovství k dítěti, a to na základě 3 vyvratitelných právních domněnek. Obsahem právního vztahu mezi rodiči a dětmi jsou jejich vzájemná práva a povinnosti. Zákon dílčím

způsobem upravuje právní vztah mezi prarodiči a dětmi, právní vztah mezi sourozenci je v zákoně omezen pouze na zákaz uzavření manželství. Dítě může žít v rodině nejen s vlastními rodiči, ale i s tzv. nevlastním rodičem, zákon o rodině ukládá manželů rodiče dítěte, který s dítětem žije ve společné domácnosti, povinnost podílet se na výchově. Rodiče jsou za výchovu svých dětí odpovědní společně. Z výkonu práv a povinností mezi rodiči a dětmi vznikají vzájemná práva a povinnosti nejen mezi účastníky tohoto vztahu, ale vyplývají z nich i určitá práva a povinnosti mající veřejnoprávní charakter. Možnosti zásahu státu do rodinných vztahů jsou částečně upraveny v zákoně o rodině (ústavní výchova, zásahy do rodičovské zodpovědnosti), větší část je upravena v zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. Právní úprava je založena na principu, že nikdo není oprávněn zasahovat do rodinných vztahů, pokud rodina ve vztahu k nezletilým dětem plní řádně všechny své funkce.

- 3) Vztahy náhradní rodinné výchovy – zákon podrobně upravuje podmínky, za nichž může být nezletilé dítě svěřeno do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, a vymezuje jejich vzájemná práva a povinnosti [16].

Z hlediska historického vývoje se rodinné právo vydělilo z práva občanského. Odlišnosti od občanského práva byly spatřovány v předmětu právní úpravy a metodě právní regulace. Tradičně bylo rodinné právo chápáno jako součást práva soukromého s odůvodněním, že v rodině jde o nejsoukromější vztahy vůbec. Postupně se však zvyšovala ingerence státu do rodinných vztahů a docházelo tak k určitému „zveřejňování“ rodinného práva, což koncem minulého století vedlo část autorů, zejména v německé právní vědě k tomu, že rodinné právo charakterizovali jako právo veřejné [16].

Svou podstatou se rodinné právo dostává na hranici mezi právem soukromým a veřejným, a tvoří určitý relativně samostatný subsystém (odvětví) práva soukromého [16].

3.1.2 Základní zásady rodinného práva

Pod pojmem principy určitého právního odvětví se rozumí soubor obecných právních kategorií, které lze formulovat na základě teoretického zobecnění těch charakteristik společenských vztahů, které jsou pro právní regulaci těchto vztahů významné [16].

K vymezení principů rodinného práva lze přistoupit ze 2 pohledů:

- 1) lze vymezit principy týkající se jednotlivých druhů rodinně-právních vztahů (princip monogamie, dobrovolnosti při uzavírání manželství, zásada rozlučitelnosti manželství, rovnost muže a ženy v manželství);
- 2) je možné vymezit obecné principy, které se dotýkají všech druhů rodinně-právních vztahů, bez ohledu na jejich subjekty. V tomto smyslu lze jako principy rodinného práva vymezit:
 - a) princip blaha dítěte,
 - b) princip rovnosti subjektů,
 - c) princip vzájemné pomoci [16].

3.1.3 Systém rodinného práva a systematika zákona o rodině

Postavení rodinného práva v systému se vydělilo z občanského práva a tvoří relativně samostatný subsystém (odvětví) soukromého práva [16].

Zákon číslo 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, opustil tradiční členění rodinně právních vztahů a pokusil se o oddělení úpravy osobních právních vztahů od vztahů majetkových [16].

Systematika zákona:

- 1) manželství (§ 1 – § 29) – vznik, občanský a církevní sňatek, neplatnost a neexistence, vztahy mezi manžely, zánik, rozvod,
- 2) vztahy mezi rodiči a dětmi (§ 30 – § 84) rodičovská zodpovědnost (péče, zastupování atd.), výchovná opatření (omezuje se rodičovská zodpovědnost - jen soud, pěstounská péče, určení rodičovství, osvojení, poručenství, opatrovnictví),
- 3) výživné (§ 85 – § 103) vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými, mezi manžely, rozvedeného manžela, příspěvek na výživu a úhradu nákladů neprovdané matce,
- 4) závěrečná ustanovení (§ 104 – § 109) [16].

3.1.4 Prameny rodinného práva

a) Listina základních práv a svobod

Tato Listina je základním zdrojem právní úpravy rodinného práva (ústavní zákon č. 23/1991 Sb., v platném znění). Dle ustanovení čl. 32 Listiny je rodičovství a rodina pod ochranou zákonů (slovenská Listina chrání i manželství). Zaručuje se rovněž zvláštní ochrana dětí a mladistvých. Zvláštní péče se zaručuje ženě v těhotenství. Výslovně se zdůrazňuje rovnoprávnost dětí narozených v manželství i mimo ně. Listina výslovně stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů. Práva rodičů lze omezit, nezletilé děti je možné odloučit od rodičů proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu a na základě zákona [16].

b) Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

c) Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění

d) Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, v platném znění

Registrované partnerství je upraveno zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění. Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem (dále jen „partnerství“). Partnerství zaniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství.

Partnerství zaniká:

- 1) smrtí jednoho z partnerů nebo prohlášením jednoho partnera za mrtvého,
- 2) zrušením rozhodnutím soudu [16], [18].

e) Úmluva o právech dítěte z r. 1989

Dalším základním pramenem českého rodinného práva je Úmluva o právech dítěte z r. 1989 (práva dítěte jsou součástí lidských práv) – je součástí českého právního řádu, a má přednost před úpravou zákona o rodině [16].

f) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb., v platném znění) s účinností od 1. 4. 1964, který navázal na předchozí úpravu, a v podstatě šlo jen o velkou novelu dosavadního zákona. Změny se dotkly právní úpravy rozvodu manželství, kde byl opuštěn princip viny na rozvodu, dále z tohoto zákona byla vypuštěna úprava majetkových vztahů mezi manžely a zařazena do občanského zákoníku. Podstatné novelizace zákona o rodině:

- zák. č. 234/1992 Sb., s účinností od 1. 7. 1992, novela se dotkla jen formy uzavírání manželství a zakotvila v našem právu fakultativní církevní sňatek,
- zák. č. 91/1998 Sb., s účinností od 1. 8. 1998 – tzv. Velká novela zákona o rodině, přinesla řadu změn v souvislosti s rozvodem manželství a především v úpravě

vztahů mezi rodiči a dětmi; došlo k výraznému zvýšení ochrany nezletilých dětí, jednak upřesněním vzájemných práv a povinností rodičů a dětí, zejména však byla posílena ochrana majetkových zájmů nezletilých dětí (správa majetku, vyživovací povinnost rodičů k dětem),

- zák. č. 360/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí, současně byl zrušen zákon č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči a tzv. soukromoprávní úprava pěstounské péče byla vtělena do zákona o rodině [16].

g) Občanský zákoník

K pramenům úpravy rodinně - právních vztahů patří i občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb.). Rodinně - právní vztahy byly vyděleny z občanského zákoníku do samostatného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění. Blízkost rodinně - právních a občanskoprávních vztahů se odráží i v úpravě vzájemného vztahu obou předpisů:

- Ustanovení občanského zákoníku se použijí tehdy, nestanoví-li zákon o rodině něco jiného. Zákon o rodině zcela postrádá tzv. obecnou část, je třeba použít ustanovení první části občanského zákoníku týkající se způsobilosti k právům a povinnostem, k právním úkonům, ustanovení o právních úkonech.
- Ustanovení § 105 zákona o rodině výslovně odkazuje na občanský zákoník, který upravuje majetkové vztahy mezi manžely – společné jmění manželů.
- Naopak právní úprava obsažená v zákoně o rodině je základem, z něhož vychází úprava občanskoprávní, např. určení příbuzenských vztahů je základem pro dědické právo [16].

3.1.5 Mezinárodní prameny rodinného práva

Rodinné vztahy s cizím prvkem je třeba posuzovat dle zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění. Tento zákon obsahuje zvláštní kolizní normy upravující vztahy mezi manžely, mezi rodiči a dětmi a opatrovnictví [16].

ČR je vázána řadou mnohostranných mezinárodních smluv, které mají přednost před zákonem:

- Evropská úmluva o výkonu práv dětí,
- Úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem, Haag 1958,
- Úmluva o vymáhání výživného v cizině, New York 1956,
- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství [16].

Jelikož je ČR v EU, jsou pro nás závazné i prameny práva EU. Nařízení Rady 2201/2003 o soudní příslušnosti a uznávání výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Na rozdíl od mezinárodních úmluv, kterými je ČR vázána je nařízení EU přímo aplikovatelné a platí u něj zásada přednosti, tj. bude-li nařízení v rozporu s ustanovením národního práva, je členský stát povinen aplikovat toto nařízení [16].

3.1.6 Zhodnocení

Současná úprava rodinného práva může být zhodnocena jako vyhovující i přes diskuse, které je možno vést v důsledku nedávných novelizací, které nebyly 100 % vydařené. Určité nedostatky jsou zřejmé zejména v oblasti legislativy týkající se společného bydlení, kdy neexistuje úprava tzv. rodinného bydlení analogická ostatním evropským zemím, čímž se však ve své diplomové práci podrobněji nezabývám. Další problémy v rámci sociálně právní ochrany dětí by měla vyřešit připravovaná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. Otázkou však zůstává

budoucnost rodinného práva vzhledem k jeho připravované rekonstrukci a zahrnutím do občanského zákoníku [4].

3.2 Manželství

Pokud jde o právní definici manželství, ust. § 1 ZOR uvádí, že manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Manželství lze dělit na endogamní (povinnost uzavírat manželství v rámci jedné skupiny – kmene, vesnice apod.) nebo exogamní (povinnost uzavírat manželství mimo danou skupinu). Individuální- exogamní manželství má buď formu polygamie (mnohomužství či mnohoženství – soužití jedné osoby s několika osobami opačného pohlaví) nebo monogamie (jednomužství či jednoženství – jeden muž žije s jednou ženou) [5], [12].

Aby mohl být sňatek uzavřen, musí být splněny určité předpoklady:

- způsobilost k právním úkonům,
- plnoletost (v určitých případech je možné požádat soud o výjimku u osoby starší 16 - ti let),
- dobrovolnost [18].

3.2.1 Pojmové znaky manželství

- 1) Manželství jako právní vztah může vzniknout jen zákonem předepsaným způsobem před příslušným orgánem pověřeným vést matriky (matriční úřad), nebo před orgánem registrované církve nebo náboženské společnosti. Manželství sice vzniká na základě souhlasného projevu vůle snoubenců, ale také za součinnosti oddávajícího.
- 2) Manželství jako právní vztah může vzniknout jen mezi mužem a ženou. Svazek mezi osobami téhož pohlaví nelze nazývat manželstvím, protože zde chybí základní

pojmový znak manželství. Proto se hovoří o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví. Od manželství je třeba rovněž odlišit faktické soužití muže a ženy. Právní úprava hovoří o vztahu druha a družky (např. předpisy soc. zabezpečení), v posledním období se používá pojem nesezdané soužití.

- 3) Manželství je vztahem pouze mezi jedním mužem a jednou ženou. Právní úprava stojí na principu monogamie jako principu, vyplývajícího z evropských křesťanských a kulturních tradic.
- 4) Manželství je rovnoprávným vztahem mezi mužem a ženou. Rovnoprávnost muže a ženy ve společnosti je zakotvena v LZPS. Ust. § 18 ZOR zdůrazňuje rovnost muže a ženy i v manželství.
- 5) Manželství je svobodným a dobrovolně uzavřeným životním společenstvím. ZOR omezuje svobodnou volbu partnera jen v minimálním nutném rozsahu (jiné manželství, příbuzenství, nezletilost, duševní porucha). Dobrovolnost znamená, že nikdo nemá právní možnost vynutit si uzavření manželství, a k uzavření manželství není třeba souhlasu třetích osob (rodičů či státního orgánu). Nezletilý ve věku 16 až 18 let nebo osoba trpící duševní poruchou potřebuje ke vzniku platného manželství souhlas soudu, proto, že tyto osoby nespĺňují obecné zákonné podmínky pro uzavření manželství. Při splnění zákonných podmínek je na uzavření manželství právní nárok. Manželství může zaniknout za života obou manželů jen na základě rozhodnutí soudu, jsou-li pro to splněny zákonné podmínky [4], [5] [16].

3.2.2 Práva a povinnosti manželů

Vztahy mezi manžely jsou rodinně - právními vztahy zvláštního charakteru, jejichž obsahem jsou především osobní a s nimi spojená majetková práva a povinnosti. Práva a povinnosti manželů vznikají přímo ze zákona již uzavřením manželství a zanikají nejpozději s jeho zánikem. Právní úprava vztahů mezi manžely je obsažena v LZPS, zákoně o rodině a občanském zákoníku. Rodinně-právní vztahy jsou založeny především na zásadě solidarity, vzájemné pomoci. Dalším stěžejním principem je zásada rovnosti

subjektů. Zákon o rodině výslovně uvádí, že muž a žena mají v manželství stejná práva a povinnosti.

1) Základní práva a povinnosti:

Dle ust. § 18 ZOR jsou manželé povinni, avšak i oprávněni, žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat a vytvářet zdravé rodinné prostředí, vzájemně respektovat svoji důstojnost a společně pečovat o děti (velmi obecná úprava vztahů mezi manžely, spoléhá na morální a společenské normy).

2) Další práva a povinnosti manželů:

a) povinnost uspokojovat potřeby rodiny

O uspokojování potřeb rodiny založené manželstvím jsou povinni pečovat oba manželé podle svých schopností a možností i s ohledem na své majetkové poměry. Za uspokojování potřeb rodiny se může zcela nebo zčásti považovat též osobní péče o děti a společnou domácnost jako ekvivalent peněžního příspěvku (velká novela rozšířila možnost jednoho manžela obrátit se na soud, jestliže druhý manžel neplní svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti – je třeba ji odlišovat od povinnosti manželů poskytovat si navzájem výživné).

b) povinnost rozhodovat společně o záležitostech rodiny

O záležitostech rodiny rozhodují manželé společně (rodinná mediace – dobrovolný, mimosoudní postup projednání věci, který doplňuje soudní řízení, mediátor stranám pouze pomáhá, je neutrální, nemá žádnou rozhodovací pravomoc).

3) Zákonné zastupování mezi manžely:

Manželům vyplývá přímo ze zákona právo vzájemně se zastupovat v běžných záležitostech, pokud zvl. předpis nestanoví jinak. Musí se jednat o záležitost jednoho

z manželů, nikoli rodiny jako celku nebo dětí a musí jít o běžnou záležitost (např. přijímání běžných plnění). V podstatných věcech tedy musí jednat každý z manželů sám za sebe, anebo udělit jinému subjektu (např. manželovi) plnou moc (podstatná věc - přijímání mzdy). ZOR umožňuje, aby jeden z manželů zastupování druhým manželem vůči třetí osobě vyloučil.

4) Vzájemný souhlas k výkonu povolání

K výkonu povolání a k pracovnímu uplatnění nepotřebuje žádný z manželů souhlas druhého. Souhlas manžela je třeba k použití majetku ve společném jmění manželů při zahájení podnikání.

5) Vzájemná vyživovací povinnost

Cílem a účelem vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely je zajištění zásadně stejné životní úrovně oběma manželům. Tato povinnost je podmíněna existencí manželství. Předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům [4], [18].

3.3 Náležitosti před uzavřením manželství

Muž a žena, kteří chtějí vstoupit do manželství, velmi často uzavírají tzv. předmanželské či svatební smlouvy. Samotný pojem předmanželská smlouva v občanském zákoníku nenajdeme, ale co není zakázáno, je dovoleno. Z toho vyplývá, že můžeme uzavřít smlouvu, kterou nazveme předmanželskou smlouvou.

Předmanželská smlouva upravuje společné majetkové poměry manželů po svatbě, zužuje nebo rozšiřuje společné jmění manželů a to podle § 143a, odst. (2) Občanského zákoníku - zákona č. 40/1964 Sb., v platném znění. Předmanželská smlouva má tyto náležitosti:

1. místo, den, měsíc a rok úkonu,
2. jméno, příjmení a sídlo notáře,

3. jméno, příjmení, bydliště, rodné číslo účastníků, jejich zástupců, svědků, důvěrníků, případně tlumočnicků,
4. prohlášení o způsobilosti k právním úkonům,
5. způsob ověření totožnosti účastníků, svědků, důvěrníků, zmocněnců a tlumočnicků,
6. obsah úkonu,
7. údaj o schválení zápisu po přečtení jednotlivými účastníky,
8. podpisy účastníků (jejich zástupců, důvěrníků), svědků a tlumočnicků,
9. otisk úředního razítka notáře a jeho podpis.

Předmanželská smlouva musí být uzavřena ve formě notářského zápisu za přítomnosti obou snoubenců s občanskými průkazy. Tato smlouva se ve většině případů uzavírá v případě, že jeden či oba z partnerů mají již před vstupem do manželství vlastní majetek, o který se v případě rozvodu nechtějí s partnerem dělit. Má-li jeden ze snoubenců několikanásobně vyšší příjmy než jeho partner a z těchto jeho peněz chtějí společně koupit nemovitost, dohodnou se na tom, že chalupa bude výlučným vlastnictvím jednoho z partnerů – tímto zužují zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů [15], [24].

3.3.1 Zhodnocení

Obecně lze konstatovat, že předmanželská smlouva by se měla uzavírat v každém případě, jelikož i manželství vzniklá z velké lásky se mohou rozpadnout. Předmanželská smlouva usnadňuje problémy především při majetkových vyrovnáních a rozvod, který je už sám o sobě velmi nepříjemnou a bolestnou záležitostí, se díky ní může urychlit.

3.4 Vznik a uzavření manželství

Manželství vzniká jen zákonem předepsaným způsobem. S ohledem na zásadní právní následky, které jsou s uzavřením manželství spojeny jak v osobní, tak v majetkové sféře fyzické osoby, nemůže manželství vzniknout jen prostou dohodou muže a ženy. Manželství může být uzavřeno jen tehdy, pokud muž a žena do manželství vstupují zcela

dobrovolně a s úplným souhlasným prohlášením. Ze zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, vyplývají pro snoubence určité požadavky. Do manželství nemohou vstoupit osoby v příbuzenském vztahu – konkrétně nemůže být sňatek uzavřen mezi předky, potomky a sourozenci a dále osoby nezletilé. U osob nezletilých však existuje výjimka. V některých případech soud může uzavření manželství nezletilé osobě starší 16 - ti let povolit. Nejčastějším důvodem pro udělení této výjimky je těhotenství snoubenky. Neméně důležitým požadavkem je způsobilost k právním úkonům – osoba, která je zbavená způsobilosti, není schopna projevit svobodnou vůli, tudíž nemůže do manželství vstoupit [6].

V současné době je možné volit mezi občanským a církevním sňatkem, které mají oba stejnou právní váhu i právní následky. Do roku 1992 nebyla v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, církevní forma sňatku nijak upravena a po církevním sňatku musel následovat i sňatek občanský [18].

3.4.1 Občanský sňatek

Před uzavřením manželství je vyplňována žádost o uzavření manželství. V rámci tohoto řízení snoubenci předkládají následující doklady:

- průkaz totožnosti,
- rodný list,
- doklad o státním občanství,
- výpis z evidence obyvatel o místě trvalého pobytu,
- výpis z evidence obyvatel o osobním stavu,
- pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství,
- úmrtní list zemřelého manžela.

Rozsudek o rozvodu či úmrtní list se předkládají v případě, kdy jeden ze snoubenců již dříve uzavřel manželství. V žádosti o uzavření manželství snoubenci dále vyplňují

prohlášení o tom, že neznají okolnosti bránící vstupu do manželství a o jejich budoucím příjmení. Snoubenci si mohou ponechat každý své příjmení, užívat společné příjmení jednoho z nich nebo od 1. 8. 1998 je další možností, že jeden z manželů bude kromě svého dosavadního příjmení užívat i příjmení svého manžela.

Občanský sňatek se uzavírá před místně příslušným matričním úřadem, v jehož obvodu je některý ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu. Příslušný matriční úřad může uzavření sňatku povolit na kterémkoli jiném vhodném místě. Snoubenci na toto přenesení místní příslušnosti právní nárok nemají. Sňatek se uzavírá zpravidla v oddací síni na příslušném matričním úřadě. V případě povolení sňatku na kterémkoli vhodném místě, je místo svatebního obřadu zvoleno po dohodě mezi snoubenci, matrikářem a oddávajícím. Samotný průběh svatebního obřadu není v současné době upraven žádným právním předpisem. S účinností k 1. lednu 1965 byla podrobná úprava svatebního obřadu, která byla obsažena v Instrukci Ministerstva vnitra č. 128/1965 Sb. instrukcí a nařízením, zrušena a nebyla nahrazena žádným jiným právním předpisem. I přes zrušení těchto instrukcí, většina matričních úřadů podle nich nadále postupuje a řídí se jimi [6], [8], [18].

3.4.2 Církevní sňatek

V případě uzavření církevního sňatku je potřeba splnit nejen požadavky stanovené zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, ale také požadavky příslušné církve. V České republice je nejvíce církevních sňatků uzavíráno před Církví římskokatolickou. Církev římskokatolická má svou úpravu manželského práva z roku 1983 v Codexu Iuris Canonici v kánonech 1055 až 1165. Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, musejí snoubenci absolvovat tzv. předoddavkové řízení. Účelem je zjištění o splnění všech podmínek pro uzavření manželství, které bude platné podle „světských“ předpisů. Nejprve snoubenci vyplní žádost o uzavření manželství a žádost o vydání osvědčení k církevnímu sňatku. Tyto listiny spolu s ostatními doklady, kterými jsou:

- rodný list,
- doklad o státním občanství,
- potvrzení o trvalém pobytu,

- potvrzení o osobním stavu,
- pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství nebo úmrtní list zemřelého (předkládá se v případě, kdy jeden ze snoubenců již dříve uzavřel manželství),

dále předloží příslušnému matričnímu úřadu. Žádost o uzavření manželství musí také obsahovat dohodu snoubenců o budoucím příjmení. V případě, že je vše v pořádku, vydá matriční úřad snoubencům osvědčení, že mohou uzavřít platné manželství, jelikož splnili všechny zákonné požadavky. Bez předložení tohoto osvědčení, které nesmí být starší 3 měsíců, nemůže být sňatek uzavřen.

Je-li jeden ze snoubenců pokřtěný a druhý ne, manželství nemusí být uzavřeno. Je však možné udělit výjimku (tzv. dispenz) při splnění určitých podmínek. V případě, že ani jeden ze snoubenců není pokřtěn a chtějí přesto podstoupit církevní sňatek, je nutné, aby se alespoň jeden z nich nechal pokřtít.

Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění se církevní sňatek uzavírá před příslušným orgánem církve nebo náboženské společnosti (církve a společnosti musí být registrovány podle zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, v platném znění) prohlášením muže a ženy, že do manželství vstupují dobrovolně.

V Církvi římskokatolické jsou oprávněnými osobami pro uzavírání sňatku:

- místní ordinář,
- farář,
- kněz,
- jáhen.

Každá církev má své vnitřní předpisy, ve kterých bývá určeno konkrétní místo pro uzavření manželství. Místo sňatku může být s dovořením místního ordináře změněno,

manželství však musí být uzavřeno před osobou, která je k tomu pověřená církví nebo náboženskou společností. Jestliže jsou oba snoubenci pokřtěni, jejich sňatek je podle kánonu 1055 povýšen Ježíšem Kristem na svátost. Je možné uzavřít občanský sňatek a následně poté církevní, opačné pořadí není přípustné a zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění toto výslovně zakazuje [6], [8], [18].

3.4.3 Zhodnocení

Co se týče uzavírání sňatků, jsou v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, určité nedostatky. Mezi ně lze jistě počítat skutečnost, že není upraven samotný průběh sňatku a rozdíly v církevních a občanských sňatcích jsou značně nepřehledné.

3.5 Náležitosti vyplývající z uzavření manželství

3.5.1 Společné jmění manželů

Na základě novely občanského zákoníku č. 91/98 Sb., byl pojem bezpodílové spoluvlastnictví manželů nahrazen pojmem společné jmění manželů (dále jen SJM). SJM jsou veškerá aktiva a pasiva, která byla získána za dobu trvání společného manželství [2], [6], [15].

SJM podle § 143 OZ tvoří:

- Majetek (aktiva), který byl nabytý jedním z manželů nebo jimi společně za dobu trvání manželství (nezáleží na tom, zda spolu manželé žijí či nikoli). Ne všechna aktiva spadají do SMJ, existují určité výjimky (viz níže).

Do SJM spadají především:

- příjmy manželství, příjmy ze sociálního zabezpečení,
(důchody, dávky, příspěvky)

- odměny za vynálezy, honoráře umělců,
- vyplacené prémie, výhry ze sázek a loterií,
(není důležité zakoupení losu, ale okamžik výhry)
- plnění z pojistné smlouvy, výnosy, užitky a přírůstky věcí,
- příjmy nájemného z nemovitostí, úroky získané v době manželství z vkladu jednoho z manželů,
- nemovitosti koupené v době manželství, postavený dům,
- od 1. 8. 1998 také věci sloužící výkonu povolání a podnikání jednoho z manželů.

Výjimky - do SJM nepatří:

- majetek získaný dědictvím,
 - věc koupená jedním z manželů výlučně ze svých finančních prostředků – tato skutečnost se uvádí nejčastěji v kupní smlouvě, kterou podepíší oba manželé,
 - věci osobní spotřeby,
 - restituce – příjmy plynoucí z věcí vydaných v restituci do SJM již spadají.
- Závazky (pasiva), které vznikly jednomu nebo oběma manželům společně za trvání manželství (nejčastěji dluhy z půjček včetně úroků). I v tomto případě existují určité výjimky, kdy tyto závazky nespádají do SJM.

Výjimky – závazky nespádající do SJM:

- závazky, které se týkají majetku náležícímu výhradně jednomu z manželů,
- závazky, které svým rozsahem přesahují míru, která je přiměřená majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého.

V případě, že vzniknou pochybnosti, zda konkrétní věc je nebo není ve SJM, vychází se z toho, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM,

pokud není prokázán opak podle § 144 OZ. Majetek ve SJM užívají a drží oba manželé společně, obvyklou správu majetku může vykonávat každý z manželů sám a v ostatních případech musí být souhlas obou manželů, jinak je právní úkon neplatný [2], [6], [15].

3.5.2 Společný nájem bytu manžely

Může vzniknout jen u bytů, u kterých byla uzavřena nájemní smlouva (tzn. byty obecní, státní, družstevní a byty v domech soukromých majitelů). Jestliže některý z manželů byl nájemcem bytu již před uzavřením manželství, dle ustanovení § 704 odst. 1 OZ vznikne uzavřením manželství oběma manželům společný nájem bytu. V případě úmrtí jednoho z manželů, kteří byli společnými nájemci bytu (s výjimkou bytů družstevních), stává se jediným nájemcem pozůstalý manžel [6].

3.5.3 Určení otcovství

System určení rodičovství stojí na existenci právních domněnek. Pro určení otcovství platí tři, v přesně daném pořadí. Teprve pokud je vyloučena domněnka vyšší, je možné zabývat se další v pořadí. Není nijak možné určitou domněnku přeskočit. Rozlišujeme určení otcovství a jeho popření. Samozřejmě vyvrátit lze teprve domněnku, která je na konkrétního otce aplikována.

a) první domněnka

Vychází z účelu manželství a předpokládaného v praxi obvyklého stavu. Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky. Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, považuje se za otce manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne potom, kdy její dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Při počítání času, který je rozhodující pro určení otcovství, má se za to, že manželství toho, jenž byl prohlášen za mrtvého, zaniklo dnem, který byl v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého určen jako den smrti.

b) druhá domněnka

Nastupuje v případě, že je první vyloučena nebo otcovství z ní vyplývající popřeno, považuje za otce muže, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Prohlášení nezletilého rodiče o otcovství musí být učiněno vždy před soudem. Souhlasným prohlášením rodičů lze určit otcovství k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato. Prohlášení matky není třeba, nemůže-li pro duševní poruchu posoudit význam svého jednání, nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou. Nedošlo-li k určení otcovství podle předchozích ustanovení, nastupuje domněnka třetí.

c) třetí domněnka

Podle ní může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud. Za otce pak se považuje muž, který s matkou dítěte souložil v tzv. "kritické" době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevyklučují (např. úplná impotence). Existuje i řada v podstatě procesních pravidel upravujících průběh určování otcovství podle této třetí domněnky. Není-li domnělý otec naživu, podává se návrh na určení otcovství proti opatrovníkovi, kterého soud ustanovil. Jestliže návrhovač v průběhu řízení zemře, může v řízení pokračovat druhý, k návrhu oprávněný. Do šesti měsíců po smrti dítěte mohou podat návrh na určení otcovství též potomci návrhovatele, prokáží-li právní zájem na tomto určení. Zemře-li v průběhu řízení muž, proti kterému návrh na určení otcovství směřuje, pokračuje soud v řízení proti opatrovníkovi, kterého ustanoví soud. Zemře-li v průběhu řízení muž, který o sobě tvrdil, že je otcem, a nepokračuje-li v řízení dítě nebo matka, soud řízení zastaví [6].

3.5.4 Pracovně právní vztahy

Svatba a manželství zaměstnance se z několika důvodů týkají pracovního práva. V zákoníku práce je upravována zákonem č. 155/2000 Sb., podle § 1 odst. 4 diskriminace manželského stavu, kde je zakázána jakákoli diskriminace zaměstnance z důvodu jeho

manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině. Dále zaměstnavatel musí umožnit zaměstnanci účast na vlastní svatbě [6].

3.5.5 Vyživovací povinnost manželů

Vyživovací povinnost mezi manželi se řídí podle § 91 zákona o rodině. Manželé mají mezi sebou vzájemnou vyživovací povinnost a v případě, že ji jeden z manželů neplní, její rozsah určuje soud na návrh jednoho z manželů. Rozsah se stanovuje tak, aby oba manželé měli stejnou životní úroveň. Vyživovací povinnost manželů předchází vyživovací povinnosti dětí [6].

3.5.6 Dědění

V rámci dědického řízení se u manželů nejdříve vypořádá společné jmění manželů. Soud určí, co z majetku patří pozůstalému manželovi a co spadá do dědictví. Nejlepším řešením majetkových záležitostí je sepsání závěti pro případ úmrtí [6].

3.5.7 Trestní právo

Manželství hraje svou určitou roli i v oblasti trestního práva. S manželstvím souvisí několik trestných činů, například:

- dvojí manželství (bigamie) podle § 194 trestního zákona,
- zanedbání povinné výživy podle § 91 zákona o rodině,
 - mezi manželi,
 - k nezletilému dítěti,
- pohlavní zneužívání podle § 187 trestního zákona.

Jedním z trestů, které mohou být jednomu z manželů uloženy, je propadnutí majetku, kterým zaniká společné jmění manželů. Dalším trestem může být vyhoštění. Podle § 80 odst. 3 písmena c) trestního zákona však soud neuloží pachateli trest vyhoštění,

jestliže má v ČR pracovní a sociální zázemí a uložení trestu by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin [6].

3.5.8 Zhodnocení

Před uzavřením manželství by měli být snoubenci seznámeni i s otázkami, kterým věnuje před svatbou pozornost málokdo. Vyživovací povinnost vůči manželovi, majetkové nároky, ale i z toho plynoucí závazky jsou součástí celkové odpovědnosti, kterou na sebe manželé uzavřením manželství přebírají, aniž by si toho mnohdy byli vědomi.

3.6 Zánik manželství

Manželství zaniká jen zákonem předepsaným způsobem. S ohledem na zásadní právní následky, které jsou se zánikem manželství spojeny jak v osobní, tak v majetkové sféře fyzické osoby, nemůže manželství zaniknout jen prostou dohodou muže a ženy.

Jak již bylo řečeno, manželství zaniká smrtí jednoho z manželů a prohlášením manžela za mrtvého podle § 22, rozvodem podle § 24 či anulací manželství [2].

3.6.1 Prohlášení jednoho z manželů za mrtvého

V případě, že je manžel prohlášen za mrtvého podle § 22, manželství zaniká tím dnem, kdy rozhodnutí nabude právní moci. Jestliže se po prohlášení manžela za mrtvého uzavře nové manželství a prohlášení za mrtvého bude zrušeno, zaniklé manželství se neobnovuje [18].

3.6.2 Anulace manželství

Manželství je prohlášeno za neplatné [18].

3.6.3 Rozvod

Rozvod manželství se uskutečňuje podle § 24 ZOR v tom případě, že vztahy mezi manžely jsou narušeny. Právní ukončení manželství v případě, že jsou oba manželé naživu, prošlo historicky velmi dlouhým vývojem. Ještě za generace našich prarodičů se například uvádělo, z čí viny bylo případně manželství rozvedeno, určoval se poměr viny a analyzovaly se případně udávané důvody rozvodu. I důvody z doby ne tak vzdálené se nám v dnešním pojetí mohou jevit poměrně kuriózní [2].

Nejčastějšími příčinami rozvodů byly:

- osobní odpor,
- nerozumné zacházení s penězi,
- nechuť k domácím pracím,
- rozdílné názory při výchově dětí [11].

V současných evropských právních úpravách se setkáváme se třemi variantami rozvodu:

- 1) rozvod manželství na základě viny - nejstarší forma úpravy,
- 2) rozvod manželství na základě rozvratu – založen na objektivní skutečnosti,
- 3) rozvod manželství na základě dohody manželů – nejmodernější forma rozvodu.

Jednotlivé úpravy rozvodu se označují jako:

- a) sporný rozvod

Jedná se o klasický rozvod, kdy jeden navrhuje a druhý nesouhlasí. Soud může na návrh jednoho z manželů manželství rozvést, pokud je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud přitom bere v úvahu příčiny rozvratu manželství. Soud hodnotí dosavadní průběh manželství, jeho délku a vzájemný poměr mezi manžely. Dále zkoumá, zda došlo ke kvalifikovanému rozvratu =

délka a hloubka rozvratu. Mají-li manželé nezletilé děti, nelze manželství rozvést, pokud by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí. Na rozvod není právní nárok – soud může, ale také nemusí manželství rozvést.

b) nesporný rozvod

Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně 6 měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ust. § 24 odst. 1 ZOR jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy:

- 1) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost,
- 2) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí po dobu po rozvodu (účinné až právní mocí rozhodnutí o rozvodu).

c) ztížený rozvod (rozvod s tvrdostní klauzulí) - § 24b) ZOR

Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. To samozřejmě pouze v případě, že újma by byla způsobena jen jednomu. Pro takový postup platí tříletá lhůta, po které může soud manželství rozvést i v případě, že s tím jeden z partnerů nesouhlasí. Místní příslušnost soudu: okresní soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště v ČR, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů. Pokud takový soud není, pak je příslušný obecný soud žalovaného, není-li takový soud, pak je to obecný soud žalobce [2], [4], [18].

3.6.3.1 Právní důsledky rozvodu

V oblasti osobních vztahů mezi manžely zanikají všechna práva a povinnosti manželů, zejména povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat, zastupovat se. Osoba se stává svobodnou, může uzavřít další manželství. Zanikají rovněž všechny majetkové vztahy mezi manžely, tedy vzájemná vyživovací povinnost manželů, společné jmění manželů, v některých případech i společný nájem bytu manžely. Na druhé straně v případě rozvodu může vzniknout nový druh vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Pokud jde o příjmení manžela, který při sňatku přijal příjmení druhého manžela, pak v případě zániku manželství smrtí nebo prohlášením za mrtvého se příjmení pozůstalého manžela nemění, a tento je oprávněn i povinen užívat příjmení získané sňatkem. V případě rozvodu manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do 1 měsíce od právní moci rozsudku o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení. Změna příjmení rozvedeného manžela je jeho osobním právem, druhý manžel ho ke změně nemůže donutit ani změně zabránit. Změna příjmení nemá vliv na příjmení dětí z manželství pocházejících. Pokud jde o společné nezletilé děti, v případě zániku manželství smrtí nebo prohlášením za mrtvého, koncentruje se výkon rodičovské zodpovědnosti v osobě pozůstalého rodiče. V případě zrušení manželství rozvodem se mění pouze způsob výkonu rodičovské zodpovědnosti [2], [4], [18].

4 Příklady z praxe

V praktické části byl popsán průběh rozvodového řízení, který byl rozšířen o praktické příklady, které vycházely ze skutečných případů rozvodu manželství. Na základě údajů získaných z těchto soudních rozsudků byla vyhodnocena ekonomická situace žen – matek samoživitelek po rozvodu, jejich příjmy, výdaje a následně bylo provedeno konečné zhodnocení jejich celkové životní situace. K podložení získaných výsledků byl sestaven dotazník, ve kterém respondenti odpovídali na otázky týkající se nejen zániku manželství, ale i jeho vzniku a průběhu. Posledním bodem praktické části byla právní analýza, jejímž cílem bylo poukázat na interakci mezi institutem manželství a výše zmíněnými celospolečenskými aspekty. Cílem této analýzy bylo poukázat na interakci mezi institutem manželství a takovými celospolečenskými aspekty jako jsou faktory ekonomické a sociologické a interkulturální rozdíly a nalezení příčin změny pohledu na manželství z hlediska historického vývoje.

4.1 Průběh rozvodového řízení

Na řízení o rozvod manželství, ať už podle § 24, § 24a nebo § 24b zákona o rodině, v platném znění, se vztahují zákonná ustanovení občanského soudního řádu. Jedná se o řízení, které může být zahájeno jen na návrh. Jedná se o řízení sporné, a to i v případě, že druhý z rozvádějících se manželů s rozvodem souhlasí. Věcně příslušný k projednání návrhu na rozvod manželství je v prvním stupni okresní (obvodní) soud. Místně příslušný je pak soud, v obvodu kterého měli rozvádějící se manželé poslední trvalé bydliště, bydlí-li v obvodu tohoto soudu v době podání návrhu na rozvod alespoň jeden z nich. Není-li takového soudu, je místně příslušný soud, v jehož obvodu bydlí žalovaný, není-li ani takový soud, pak místně příslušný je soud, v jehož obvodu bydlí žalobce. V řízení o rozvod platí, že pokud žalující manžel rozhodne v jakémkoli stádiu řízení vzít návrh na rozvod zpět, soud řízení zastaví, a to i v případě, že žalovaný se zpět vzetím návrhu nesouhlasí. Řízení o rozvod manželství se vedle žalujícího ani vedle žalovaného manžela nemůže jako vedlejší účastník zúčastnit žádná další osoba, byť by měla na výsledku řízení právní zájem. Soud má povinnost v každém občanskoprávním řízení postupovat tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta, přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen

smírně. V řízení o rozvod manželství je tato zásada modifikována tak, že soud má povinnost vést manžele k odstranění příčin rozvratu a má usilovat o jejich smíření. Jestliže po podání návrhu na rozvod manželství jeden z manželů zemře, soud řízení vždy zastaví. Na straně druhé řízení o rozvod manželství vždy přeruší, jestliže to v průběhu řízení rozvádějící se manželé shodně navrhnou nebo jestliže se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání anebo jestliže to jeden z manželů navrhne a druhý se bez předchozí omluvy nedostaví k jednání. Protože v řízení o rozvod zpravidla nelze bez výsledku rozvádějících se manželů náležitě objasnit rozhodné skutečnosti, může soud provést důkaz výsledkem účastníků, i když tento důkaz nikdo nenavrhuje či dokonce účastník řízení s provedením tohoto důkazu nesouhlasí. Speciální ustanovení upravuje i postup soudu při rozhodování o náhradě nákladů v řízení o rozvod manželství. Účastníci rozvodového řízení totiž zásadně právo na náhradu nákladů řízení nemají, soud však může přiznat i náhradu těchto nákladů nebo jejich části, odůvodňují-li to okolnosti případu nebo poměry účastníků. V řízení o rozvod manželství se nelze domáhat obnovy řízení a nepřipadá v úvahu ani možnost podat žalobu pro zmatečnost anebo dovolání. Rozvodové řízení podléhá placení soudních poplatků. Poplatková povinnost na žalovaného manžela nepřichází a to ani podle výsledku řízení. Jestliže v průběhu řízení o rozvod dojde ke zpětvzetí a řízení je zastaveno, případně je zastaveno z jiného důvodu, soud vždy zaplacený soudní poplatek vrátí. Pro úplnost je na místě zde uvést, že i pro řízení o rozvod manželství si kterýkoli z účastníků případně oba mohou zvolit zástupce, může být podána žádost o osvobození od placení soudních poplatků, účastníci se mohou vzdát práva na odvolání. I v řízení o rozvod manželství může být tomu z manželů, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení, nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat, pro řízení ustanoven opatrovník. Obecný průběh rozvodového řízení je stejný v případě sporného, nesporného i ztíženého rozvodu. Pro přiblížení níže uvádím konkrétní příklad rozvodu [7].

4.2 Příklad č. 1

V tomto případě se jedná o rozhodnutí krajského soudu v blíže neurčeném městě ze dne 25. 9. 2006. Tímto rozhodnutím potvrdil odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně, kterým okresní soud rozvedl manželství žalobce P.K. a žalované T.K., rozené Sl., uzavřené dne 18.3. 1996 před městským úřadem v X. Po dokazování bylo prokázáno, že od října 2004 spolu účastníci nežijí ve společné domácnosti, nejsou v žádném kontaktu, manželství je hluboce a trvale rozvráceno a shledal podmínky pro jeho rozvod dle ustanovení § 24 odst. 1, zákona o rodině, v platném znění. Žalovaná T.K. však ve svém posledním vyjádření projevila s rozvodem nesouhlas, proto se soud zabýval splněním podmínek potřebných k uskutečnění rozvodu. Dospěl však k závěru, že žádný z účastníků se na rozvratu manželství závažněji nepodílel. Soud se mimo jiné zabýval podrobněji sociální situací žalované, v důsledku níž žalobce platí výživné manželce ve výši 3.000,- Kč měsíčně. Bylo však uvedeno, že rozvodem manželství tento nárok zaniká. V tomto případě by mohl přicházet v úvahu nárok na výživné pro rozvedenou manželku, přičemž za zjištěné sociální situace žalované považoval soud ztrátu výživného pro manželku za zvlášť závažnou újmu na její straně způsobenou rozvodem. Současně však soud shledal další zákonnou podmínku za nesplněnou. Ta spočívala v tom, že ve prospěch zachování manželství účastníků svědčily mimořádné okolnosti. Žalovaná je sice těžce nemocná, podstupuje dialýzu ledvin, nicméně v tomto směru však není odkázána na pomoc žalobce. Její zdravotní stav tento způsob léčby vyžadoval až po rozchodu s ním. V současné době bydlí u svého syna v Ch., neboť byt v T. musela opustit pro dluh na nájemném. V případě zajištění bydlení tedy rovněž nebyla na žalobce odkázána. Soud proto uzavřel, že žalovaná osobní pomoc žalobce, s ohledem na svůj zdravotní stav nepotřebovala a nepotřebuje, navíc to ani netvrdila. Ztráta výživného pro manželku jako závazná újma v případě rozvodu byla posouzena a podle názoru soudu I. stupně ta samá skutečnost nemůže současně naplňovat podmínky mimořádných okolností svědčících pro zachování manželství. Z těchto výše zmíněných důvodů manželství rozvedl s odkazem na § 24 odst. 1 zákona o rodině. Žalovaná v odvolání namítla, že si není schopna zajistit všechny životní potřeby bez výživného od žalobce. Konečné rozhodnutí soudu padlo v takovém znění, že ztrátu výživného pro manželku, které jí dosud manžel poskytuje, nelze zpravidla považovat

za zvlášť závažnou újmu ve smyslu § 24b zákona o rodině (Rozsudek, spisová značka Rc 15 Co 268/2006).

4.3 Příklad č. 2

V tomto případě se jedná o rozhodnutí obvodního soudu ze dne 24. 10. 1997. Tímto rozhodnutím rozvedl obvodní soud manželství žalobkyně M.L., rozené Š. a odpůrce J.L., uzavřené dne 1.10. 1982 před ONV v X. Dále upravil práva a povinnosti k nezletilým dětem H., narozené 23.2.1984 a nezletilému J., narozenému 19.9.1985. Na základě rozhodnutí soudu se děti svěřují do péče matky a soud schválil dohodu rodičů, ve které se otec zavazuje platit výživné na nezl. H. ve výši 2.500,- Kč a na nezl. J. částkou 2.000,- Kč měsíčně předem vždy do každého 15. dne toho kterého měsíce k rukám matky, počínaje právní mocí rozvodu. Po dokazování bylo prokázáno, že od 22. 3. 1997 spolu účastníci nežijí ve společné domácnosti a manželství je hluboce a trvale rozvráceno, jelikož odpůrce udržoval mimomanželský vztah, který slíbil ukončit, avšak nadále v něm pokračoval a žalobkyně by odpůrci již nemohla důvěřovat. Z těchto důvodů shledal soud podmínky pro jeho rozvod dle ustanovení § 24 odst. 1, zákona o rodině, v platném znění (Rozsudek, 1997, spisová značka 6 C 13/97).

Příjmy:

Pracovní příjem:	10 400 Kč
Výživné na děti:	4 500 Kč
<u>Přídavky na děti:</u>	<u>1 048 Kč</u>
Celkové příjmy:	15 948 Kč

V tomto konkrétním případě však otec výživné neplatil a do dnešního dne dluží žalobkyni částku ve výši několika tisíc korun. Celkové příjmy jsou tedy jen pracovní příjmy ve výši 11 448 Kč.

Výdaje:

Nájemné	3 000 Kč
Poplatky za bydlení (voda, elektřina, plyn, internet)	3 000 Kč
Výdaje na potraviny	3 000 Kč
Výdaje na dopravu	800 Kč

Výdaje na školu + mimoškolní aktivity	1 000 Kč
Výdaje na mimoškolní aktivity	200 Kč
<u>Výdaje na oblečení</u>	<u>400 Kč</u>
Celkové výdaje:	11 400 Kč

Po odečtení příjmů a výdajů, přičemž mezi výdaji byly jen nezbytné položky, zůstane matce M. L. 48,- Kč, které může použít na „nadstandardní výdaje“.

4.4 Příklad č. 3

V tomto případě se jedná o rozhodnutí okresního soudu v blíže neurčeném městě ze dne 10. 11. 2003. Tímto rozhodnutím rozvedl soud manželství žalobkyně V. F., rozené B., a žalovaného L. F., uzavřené dne 24. 1. 1998 před MÚ v X. Žalobkyně žádala o rozvod manželství s ohledem na to, že nežije intimně s žalovaným, došlo mezi nimi k odcizení a ke ztrátě citových vazeb. Z manželství se narodila dcera B., o jejích poměrech pro dobu po rozvodu manželství bylo pravomocně rozhodnuto. Bylo zjištěno, že účastníci se intimně nestýkají, byť společně bydlí, žalobkyně ztratila citový vztah k žalovanému, nechce s ním žít a vylučuje možnost obnovy soužití. Z těchto důvodů lze tedy konstatovat, že vztahy mezi V.F. a L.F. jsou trvale a hluboce rozvráceny z příčin na straně žalobkyně a soud návrhu na manželství rozvodu dle ustanovení § 24 odst. 1, zákona o rodině vyhověl. Nezl. B., narozena 18. 6. 1999, se svěřuje do péče matky a otec se zavazuje počínaje od právní moci rozvodu platit výživné ve výši 2000,- Kč měsíčně, které bude posílat k rukám matky do každého 15. dne v měsíci předem (Rozsudek, 2003, číslo jednací 15 C 114/2003-12).

Příjmy:

Pracovní příjem:	18 000 Kč
Výživné na dítě:	2 000 Kč
<u>Přídavky na dítě:</u>	<u>258 Kč</u>
Celkové příjmy	20 258 Kč

Výdaje:

Nájemné	5 000 Kč
Poplatky za bydlení (voda, elektřina, plyn, internet)	4 000 Kč
Výdaje na potraviny	2 000 Kč
Výdaje na dopravu	3 000 Kč
Výdaje na školu + mimoškolní aktivity	1 500 Kč
Paní na hlídání	3 500 Kč
<u>Výdaje na oblečení</u>	<u>1 000 Kč</u>
Celkové výdaje:	20 000 Kč

Jelikož matka s dcerou bydlí v menším okresním městě, matka musí dojíždět do zaměstnání do města vzdáleného 20 km. Pracuje jako servírka a tudíž je v zaměstnání občas i přes noc. Z těchto důvodů platí vysokou částku za dopravu a pro svou nezletilou dceru si musí najímat chůvu. Po odečtení příjmů a výdajů zůstane této matce 258 Kč, které může využít pro svou vlastní potřebu (cigarety, alkohol).

Z výše uvedených příkladů č. 2 a č. 3 lze dále uvažovat, jaká je ekonomická situace ženy po rozvodu.

4.5 Hodnocení ekonomické situace matek samoživitelek po rozvodu

Po rozvodu se matky s dětmi ocitají v těžké životní situaci, jelikož se matka s dětmi musí spokojit s příjmem, který plyne výhradně od matky. Nejtěžší pro ženy po rozvodu je období bezprostředně následující po rozvodu, než si matka s dětmi zajistí nové bydlení, žena se snaží najít zaměstnání odpovídající jak časově, tak platově, nově vzniklé situaci a často je odkázaná na výživné, které byt' je v rádech pár tisíců korun měsíčně, tvoří významnou část příjmu. Určení výživného je však proces, který může trvat velmi dlouho, proto se na něj nelze bezprostředně po rozvodu spolehnout a žena je často odkázána jen sama na sebe [27].

4.5.1 Příjmy rodiny rozvedených žen – matek samoživitelek

- a) pracovní příjmy,
- b) výživné od otce na dítě,
- c) sociální příjmy.

Největší část příjmů rozvedených matek tvoří pracovní příjmy, dále příjmy v podobě výživného a sociální příjmy. Sociální příjmy však zdaleka nejsou tak významné, jak by se mohlo na první pohled zdát. V případě, že ženy pracují a k tomu dostávají výživné na děti, ve většině případů jejich příjem přesahuje hranici životního minima a tím pádem jim nárok na většinu sociálních dávek, až na pár výjimek, např. přídatky na děti, zaniká. Ženám v těchto případech nezbyvá nic jiného, než si najít další práci, aby příjmy domácnosti zvýšily. Většinou se jedná o podřadné a málo kvalifikované práce. Paradoxně se však práce pro ženy stává zdrojem nové sebedůvěry, sociálních kontaktů a psychologické podpory, což ženě po rozvodu pomůže k opětovnému začlenění do společnosti a zlepšení životní situace. Ani výživné od bývalého manžela není nijak závažná částka, přesto představuje významný příspěvek do rodinného rozpočtu. Částka vyměřená soudem však zdaleka nepokrývá potřeby dětí a někteří otcové používají různé strategie, jak částku ještě co nejvíce snížit. Buď jsou oficiálně nezaměstnaní a pracují „načerno“, nebo podnikají a ve svém účetnictví vykazují minimální zisky [27].

Hranice životního minima:

1. Životní minimum je součtem všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.

Částky životního minima od 1. 1. 2011 v Kč za měsíc:

- pro jednotlivce – 3126 Kč
- pro první dospělou osobu v domácnosti – 2880 Kč
- pro druhou a další dospělou osobu v domácnosti – 2600 Kč
- pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let – 1600 Kč
- pro nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let – 1960 Kč
- pro nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let – 2250 Kč

2. Společně posuzované osoby pro výpočet životního minima:

- rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,
- manželé nebo partneři podle zvláštního právního předpisu (registrovaní partneři),
- rodiče a děti nezletilé zaopatřené nebo zletilé, pokud tyto děti s rodiči užívají byt a nejsou posuzovány s jinými osobami,
- jiné osoby společně užívající byt, pokud písemně neprohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby.

Společně posuzovanými osobami jsou i osoby, které se přechodně, z důvodů soustavné přípravy na budoucí povolání, zdravotních nebo pracovních (včetně dobrovolnické služby), zdržují mimo byt.

3. Započitatelné příjmy pro výpočet životního minima

S životním minimem se porovnávají všechny čisté peněžní příjmy jednotlivce nebo společně posuzovaných osob (z pracovní činnosti, z podnikání, z kapitálového majetku, z

pronájmu, důchody, dávky nemocenského pojištění, dávky státní sociální podpory a ostatní sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci, výživné atd.) s výjimkou:

- příspěvku na bydlení, doplatku na bydlení a jednorázových sociálních dávek,
- příjmů z prodeje nemovitostí a odstupného za uvolnění bytu použitých k úhradě nákladů na uspokojení bytové potřeby,
- náhrady škody a finančních prostředků na odstranění následků živelní pohromy,
- peněžní pomoci obětem trestné činnosti,
- sociální výpomoci poskytované zaměstnavatelem,
- podpory z prostředků nadací a občanských sdružení,
- stipendií,
- odměn za darování krve,
- daňového bonusu,
- příspěvku na péči (v okruhu společně posuzovaných osob),
- té části sociálního příplatku a příspěvku na úhradu potřeb dítěte, který náleží ze zdravotních důvodů,
- dávek sociální péče poskytovaných ze zdravotních důvodů,
- zvláštního příspěvku k důchodu pro účastníky národního boje za vznik a osvobození Československa.

4. Valorizace životního minima

- Životní minimum je zvyšováno nařízením vlády.
- Při zvyšování částek životního minima se zachovává jejich reálná úroveň.
- Vláda je zmocněna zvyšovat částky životního od 1. ledna podle skutečného vývoje spotřebitelských cen, pokud nárůst nákladů na výživu a na ostatní základní osobní potřeby přesáhne ve stanoveném rozhodném období 5 %.
- Částky životního může vláda za mimořádných okolností zvýšit také mimo termín pravidelné valorizace.

5. Využití životního minima

- Dávky pomoci v hmotné nouzi (poskytované na základě zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi).
- Dávky státní sociální podpory (poskytované na základě zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění) – zejména přídavek na dítě a sociální příplatek. Životní minimum se využívá při zjišťování nároku na tyto dávky, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích a v případě sociálního příplatku tvoří i základ pro jeho výpočet.
- Další jako např. v soudní praxi pro stanovení alimentálních povinností, v případě exekucí pro nezabavitelné částky apod. [22].

Přídavky na dítě:

Nárok na přídavek na dítě mají ty rodiny, jejichž čistý příjem nepřesahuje 2,4násobek životního minima rodiny.

1. Výše přídavků na nezaopatřené dítě dle jeho věku pro rok 2011.

Věk nezaopatřeného dítěte	Výše přídavku na dítě v Kč / měsíc
do 6 let	500 Kč
od 6 do 15 let	610 Kč
od 15 do 26 let	700 Kč

2. Systém státní sociální podpory (SSP), jehož jsou přídavky na dítě součástí, je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (zákon o SSP), kde je možné získat další podrobné informace.

3. Nárok na přídavek na dítě má:

- pouze fyzická osoba a s ní společně posuzované osoby, které jsou hlášeny k trvalému pobytu na území České republiky,

- občané Evropské unie, krytí nařízením EP a Rady (ES) č. 883/2004 a 987/2009 nebo nařízením Rady (ES) č. 1408/71 a 1612/68.

U cizince se za trvalý pobyt na území České republiky považuje pobyt po uplynutí 365 dní ode dne hlášení k pobytu. Do doby 365 dnů pobytu na území České republiky se nezapočítává doba, kdy je osoba žadatelem o udělení azylu ubytovaným v pobytovém středisku Ministerstva vnitra. Od roku 2008 dávky státní sociální podpory náleží rovněž dalším, v zákoně o SSP uvedeným osobám, které nemají na území České republiky trvalý pobyt.

4. Rodina a nezaopatřené dítě

System SSP chápe rodinu jako soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se buď připravuje na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do 26 let.

5. Posuzování nároků na přídavky na dítě

- Při posuzování nároků na přídavky na dítě se netestuje majetek rodiny, pouze příjmy.
- Základem pro stanovení nároku a výši přídávků na dítě včetně určení hranice příjmů osoby či rodiny je životní minimum.
- Rodina může kromě přídávku na dítě pobírat více dávek SSP souběžně.
- Příjmy rozhodné pro nárok na přídavek na dítě zahrnují především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále dávky nemocenského a důchodového zabezpečení a podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci včetně obdobných příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají tzv. "čisté" příjmy, tj. příjmy po odpočtu pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, pojistného na veřejné zdravotní pojištění a po odpočtu daně z příjmu, příp. výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení podle zákona o daních z příjmů. Do příjmů se

nezapočítává výživné, které v rozhodném období platila osoba dítěti, se kterým je pro účely stanovení rozhodného příjmu osobou společně posuzovanou. Taxativní výčet rozhodných příjmů je uveden v § 5 zákona o SSP.

6. Vyplácení přídavků na dítě

- Nejvýhodnějším způsobem vyplácení přídavků na dítě je bezhotovostní vyplácení prostřednictvím účtu u některé z bank.
- Přídavky na dítě se vyplácejí rovněž v hotovosti prostřednictvím peněžní poukázky.
- Nárok na výplatu přídavku na dítě zaniká uplynutím 3 měsíců ode dne, za který přídavek na dítě náleží.

7. Žádosti o poskytování přídavků na dítě

- Žádost o přídavek na dítě se podává na formuláři předepsaném Ministerstvem práce a sociálních věcí.
- Žádosti vyřizují kontaktní místa příslušných úřadů práce dle místa trvalého pobytu osoby, která uplatňuje svůj nárok na dávky.
- Pro žadatele bydlící na území hlavního města Prahy je příslušným Úřad práce hlavního města Prahy.
- Odvolacím místem proti rozhodnutí příslušných úřadů jsou krajské úřady, v Praze Magistrát hlavního města Prahy [23].

4.5.2 Výdaje rodiny rozvedených žen – matek samoživitelek

- a) potraviny,
- b) bydlení,
- c) ošacení,
- d) doprava,
- e) školní potřeby,
- e) „nadstandardní“ výdaje,
- f) výdaje na spoření.

V první řadě musí žena zajistit základní životní potřeby, především potraviny. Ty jsou samozřejmě velmi důležité, ovšem po zaplacení nákladů spojených s bydlením a na školní potřeby dětí, na potraviny už moc peněz nezbyvá. I když jako matka samoživitelka má žena nárok na určité sociální příspěvky, tak součet pracovních příjmů a těchto příspěvků zdaleka nedosahuje objemu celkových příjmů rodiny před rozvodem. Aby matky uživily sebe a své děti, musí hledat alternativní řešení u rodičů, u bývalého manžela, u kamarádek, v nejhorším případě si vezmou půjčky. V posledním případě si ale k vlastnímu zaměstnání přibírají večerní brigády, aby byly schopné půjčky splatit. Mezi další základní potřeby patří oblečení. Ženy nakupují jak pro sebe, tak pro děti v second-handech či dědí oblečení po kamarádkách a jejich dětech. Nemůžou si dovolit kupovat poslední módu, čím mnohdy děti trpí a mohou se stát i terčem posměchu. Nejtěžší situace však nastává v případě řešení bytové situace. Náklady spojené s bydlením tvoří významnou část všech příjmů rodiny a ženám s dětmi často nezbyvá nic jiného, než se přestěhovat ke svým rodičům, jelikož na vlastní bydlení jim jejich finance nestačí. Kromě těchto výše zmíněných základních potřeb, jakými jsou potraviny, bydlení a ošacení, mají ženy i výdaje, které jsou pro jiné samozřejmostí, ovšem pro rozvedené matky s dětmi jsou mnohdy „nadstandardní“. Za nadstandardní výdaje jsou považovány veškeré placené mimoškolní aktivity, zájmové kroužky, kulturní život. Život po rozvodu se právě nejvíce dotýká této oblasti „společenského života“. Matkám na tyto výdaje po zaplacení všech životně důležitých položek nezbyvají peníze a státní sociální politika na tyto potřeby nijak nepřispívá. Právě v nedostatku peněz na tyto „nadstandardní“ potřeby se projevuje nejvýraznější ekonomický rozdíl mezi rodinami, ve kterých je příjem od obou rodičů nebo jen od matky. Ve druhém případě je samozřejmě důležité, jak se otec na těchto výdajích podílí. Jsou situace, kdy otec a matka platí napůl, ovšem ve většině případů otec platí jen to, co musí, tedy státem vyměřené výživné a na dítě není ochoten zaplatit nic nad rámec. Další položkou, která obvykle v rodině jen s matkou samoživitelkou oproti kompletním rodinám chybí, je možnost zabezpečení do budoucna – vytváření rezerv a spoření, jelikož matky jsou rády, že s příjmy, které mají, vyžijí, natož aby ještě šetřily [27].

4.5.3 Rizika

- a) úraz,
- b) ztráta (nejen zaměstnání),
- c) bývalý manžel.

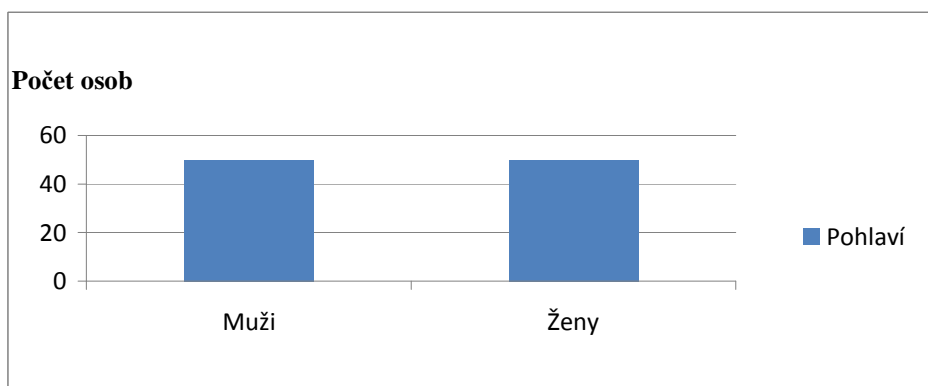
Veliké riziko pro rodinu představuje onemocnění či úraz matky – nemůže vydělávat a rodina se stává závislou na okolí, dále neočekávané výdaje, ztráta nejen zaměstnání, ale například také peněženky. V určitých případech je finančním rizikem pro rozvedenou ženu její bývalý manžel – na ženu může být vydána soudní exekuce i několik let po rozvodu z důvodu např. neúspěšného podnikání bývalého manžela.

V návaznosti na výše uvedené příklady jsem se dále zabývala výzkumem, jehož cílem bylo porovnání názorů týkajících se manželství především ve srovnání několika generací. Vyhodnocením odpovědí pak získáme určitý obecnější pohled na tuto problematiku [27].

4.6 Analýza výzkumu

Výzkum probíhal pomocí vlastního sestaveného dotazníku. V průběhu výzkumu byl získán dostatečně reprezentativní vzorek respondentů, avšak níže uvedené výsledky lze interpretovat pouze v souvislosti s tímto souborem a ne s celkovou populací. Celkem 18 otázek bylo položeno 100 respondentům. K dotazování byli záměrně vybráni respondenti různého pohlaví, vzdělání a věku.

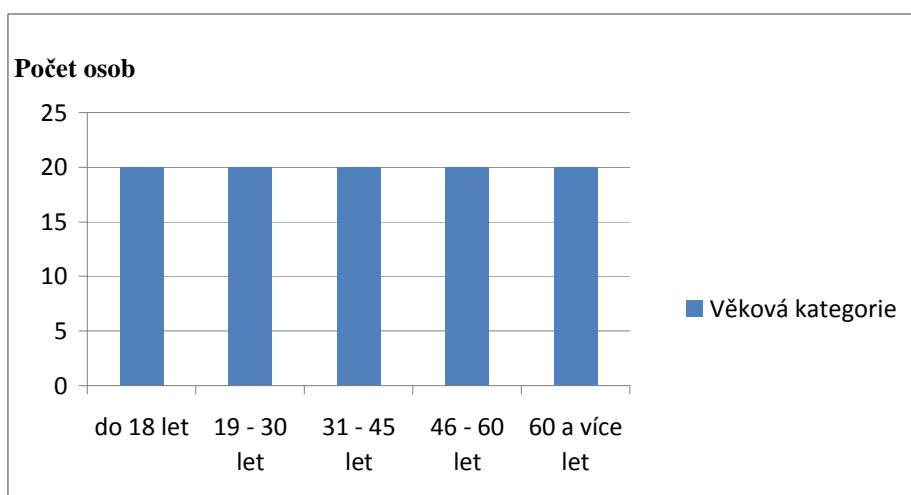
Obrázek 1 – Pohlaví respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Dotazování se zúčastnilo právě 50 žen a 50 mužů.

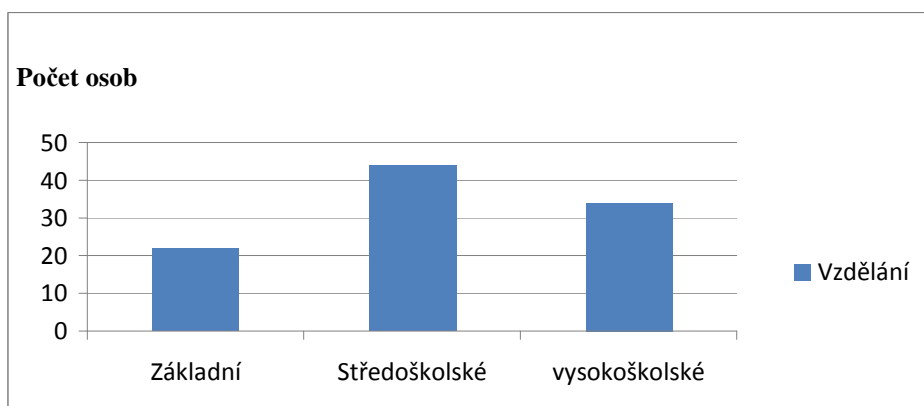
Obrázek 2 – Věk respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti byli rozděleni do 5 skupin různých věkových kategorií, od kategorie do 18 let až po kategorii 60 a více let a v každé kategorii bylo 20 dotazovaných, z toho 10 žen a 10 mužů.

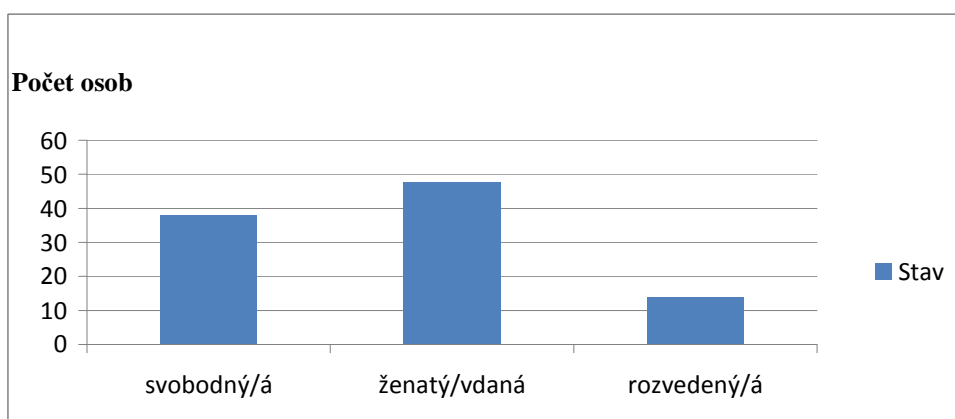
Obrázek 3 – Vzdělání respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Dotazovaní byli jak základního, tak středoškolského i vysokoškolského vzdělání. Největší zastoupení měli středoškolsky vzdělaní lidé s počtem 44 osob, poté vysokoškolsky vzdělaní lidé s počtem 34 osob a nejmenší zastoupení měli lidé se základním vzděláním o počtu 22 respondentů.

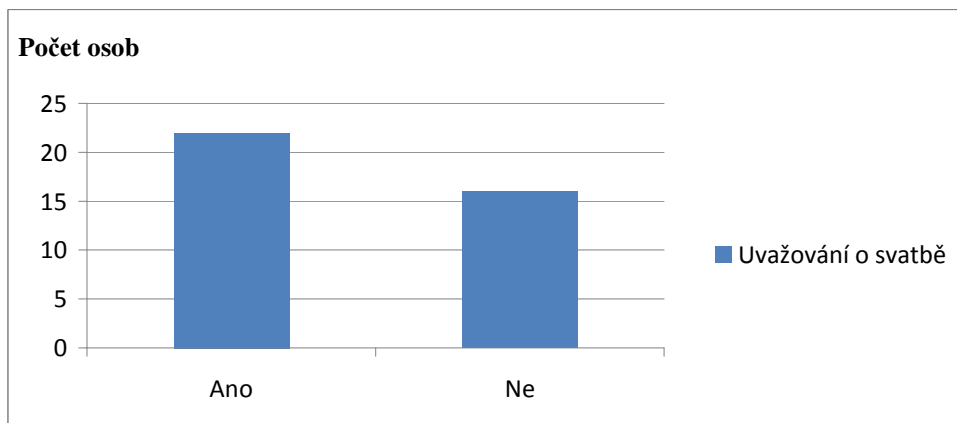
Obrázek 4 – Stav respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 100 dotazovaných bylo 38 svobodných osob, 48 ženatých/vdaných a 14 rozvedených.

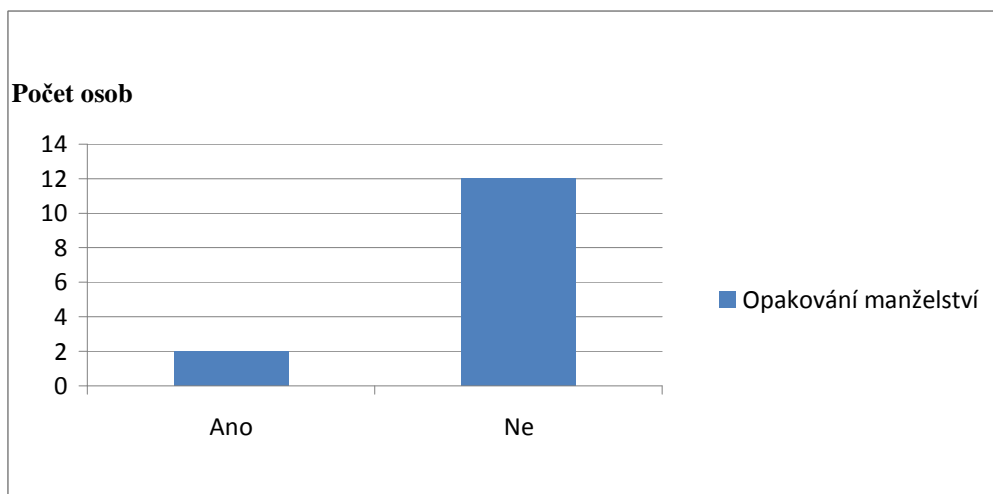
Obrázek 5 – Uvažování dotazovaných o svatbě v budoucnosti

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 38 svobodných, o svatbě uvažuje 22 dotazovaných a zbylých 16 dotazovaných o svatbě ani v budoucnosti neuvažují.

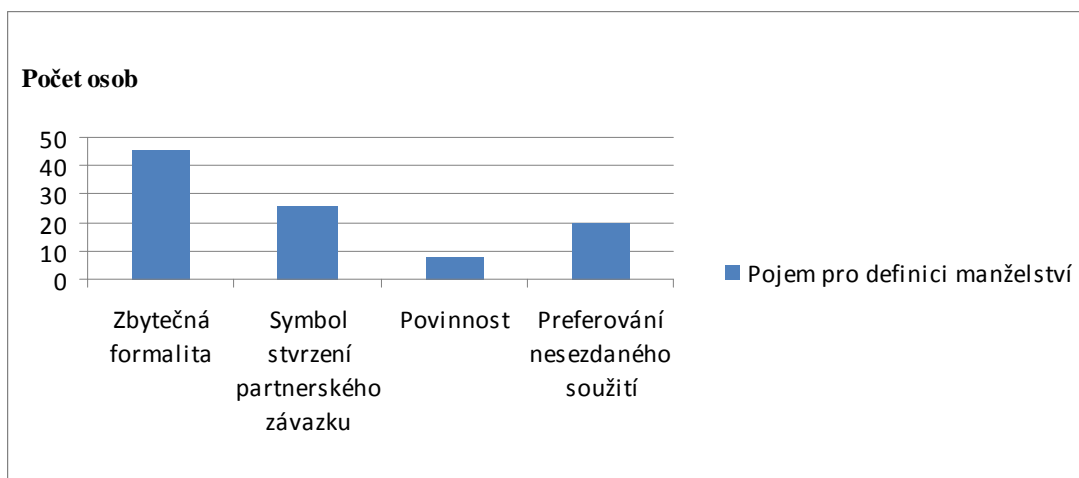
Obrázek 6 – Opětovný vstup respondentů do manželství

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu 14 rozvedených by znovu do manželství vstoupili jen dva z dotazovaných a ostatních 12 osob by opakovat sňatek nechtělo.

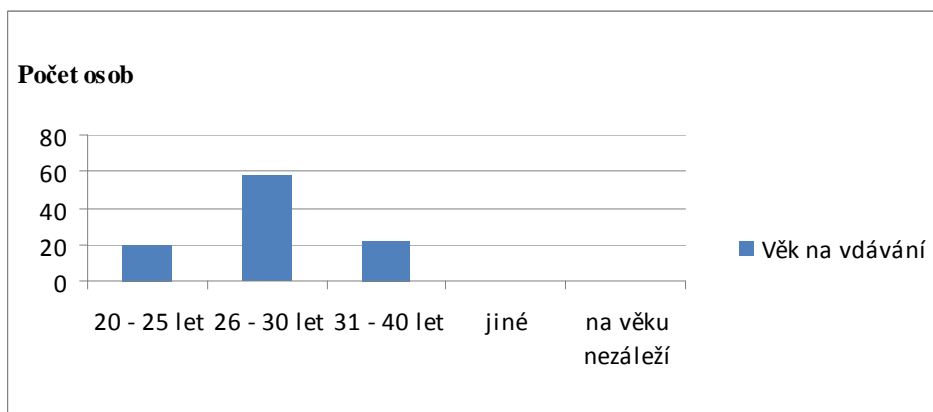
Obrázek 7 – Nejvýstižnější pojem pro definici manželství dle respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Ze všech dotazovaných nejvíce osob, celkem 46, odpovědělo na tuto otázku, že je pro ně manželství zbytečnou formalitou. Pro 26 osob je manželství symbolem stvrzení partnerského závazku, 20 preferuje nesezdané soužití a 8 dotazovaných vidí manželství jako povinnost.

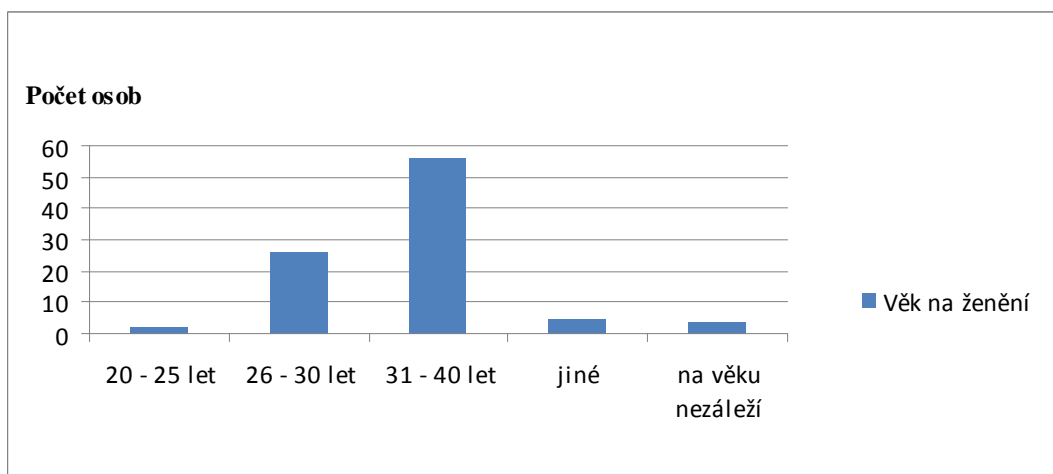
Obrázek 8 - Optimální věk dle respondentů pro uzavření manželství ženy

Zdroj: vlastní zpracování

Za optimální věk na vdávání považuje 58 dotazovaných věk mezi 26 – 30 lety. 22 respondentů si myslí, že optimálním věkem je 31 – 40 let a zbylých 20 dotazovaných odpovědělo 20 – 25 let.

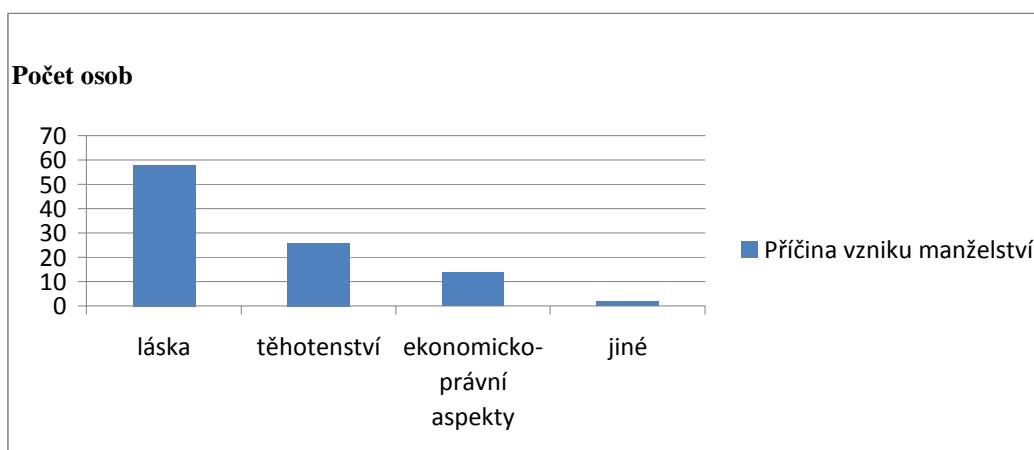
Obrázek 9 - Optimální věk dle respondentů pro uzavření manželství muže

Zdroj: vlastní zpracování

Optimální věk na ženění se liší od optimálního věku na vdávání. Za optimální věk na ženění považuje 56 dotazovaných věk mezi 31 – 40 roky. Dalším 26 respondentům se jeví jako optimální věk mezi 26 – 30 lety, 12 respondentů si myslí, že na věku nezáleží. 4 odpověděli, že na ženění nikdy nebude ten správný čas a pro zbylé 2 dotazované je optimální věk mezi 20 – 25 roky.

Obrázek 10 - Nejčastější důvod dle respondentů pro uzavření manželství

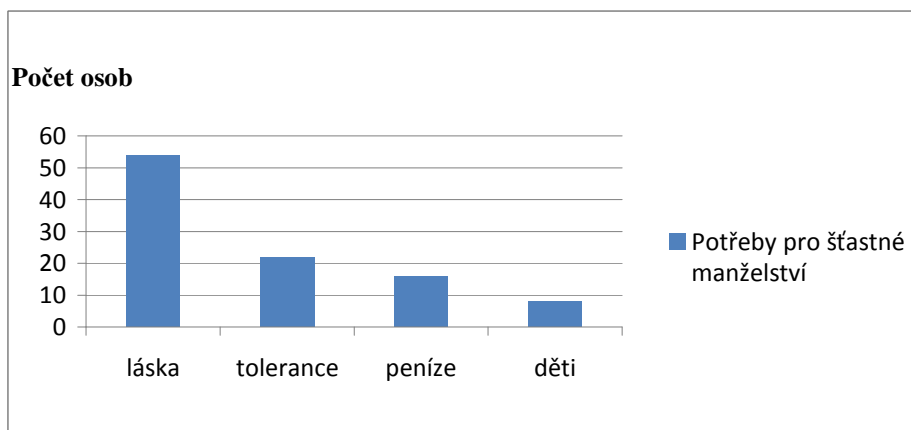

Zdroj: vlastní zpracování

Dle průzkumu je nejčastější příčinou vzniku manželství láska, tak odpovědělo 58 dotazovaných. Jako druhou nejčastější příčinu označilo 26 respondentů těhotenství,

ekonomicko - právní aspekty uvedlo 14 dotazovaných a 2 osoby uvedli jako příčinu donucení ženy.

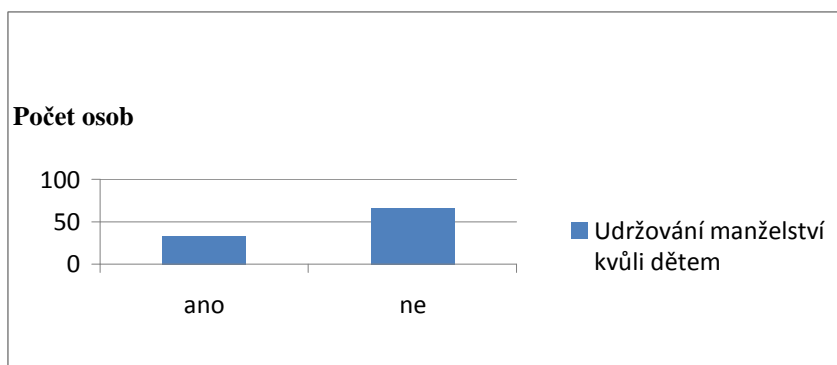
Obrázek 11 - Co respondenti považují za důležité pro udržení šťastného manželství

Zdroj: vlastní zpracování

Pro udržení šťastného manželství je podle 54 dotazovaných nejdůležitější láska. Na druhém místě je tolerance, kterou označilo 22 dotazovaných, poté peníze 16 a nakonec děti, které potřebují pro šťastné manželství 8 dotazovaných.

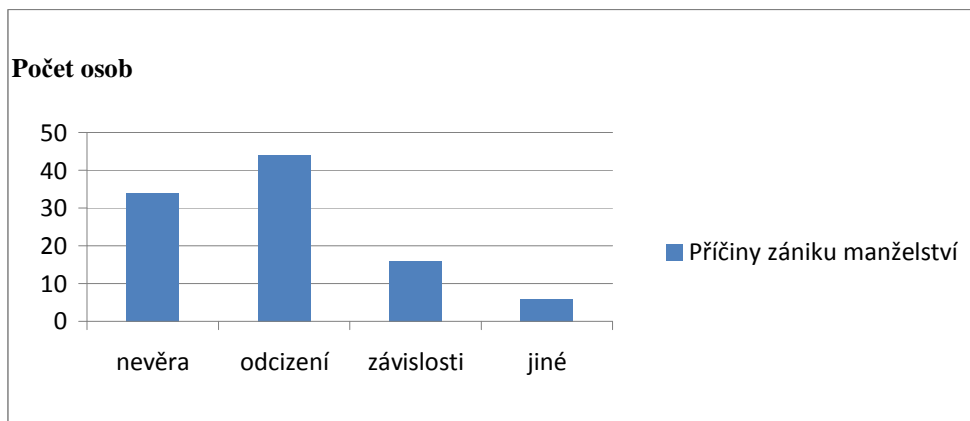
Obrázek 12 - Udržováním nefungujícího manželství pouze kvůli dětem

Zdroj: vlastní zpracování

S udržováním nešťastného manželství kvůli dětem souhlasí 34 dotazovaných, zbylých 66 si myslí, že nakonec děti stejně v nešťastném manželství trpí, tudíž s udržováním manželství kvůli dětem nesouhlasí.

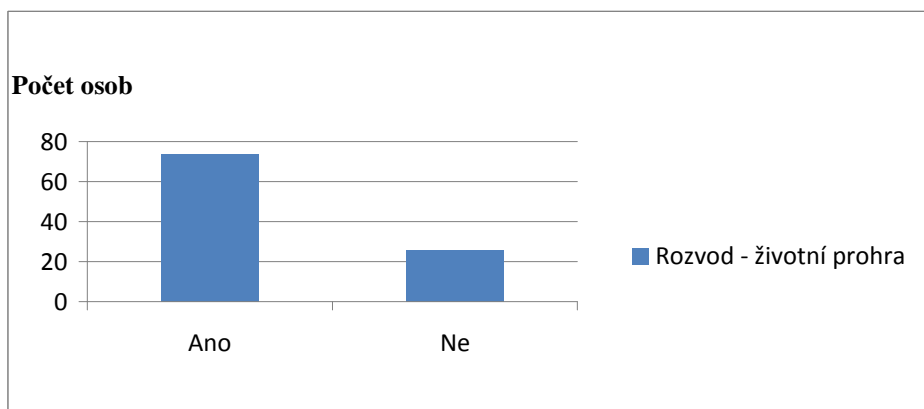
Obrázek 13 - Nejčastější příčina zániku manželství dle respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Jako nejčastější příčina zániku manželství bylo uvedeno od 44 respondentů odcizení. Další významnou příčinou je nevěra, kterou označilo 34, na třetím místě se umístila závislost od 16 respondentů a 6 dotazovaných odpovědělo jiné – např. sexuální neshody a zdravotní stav.

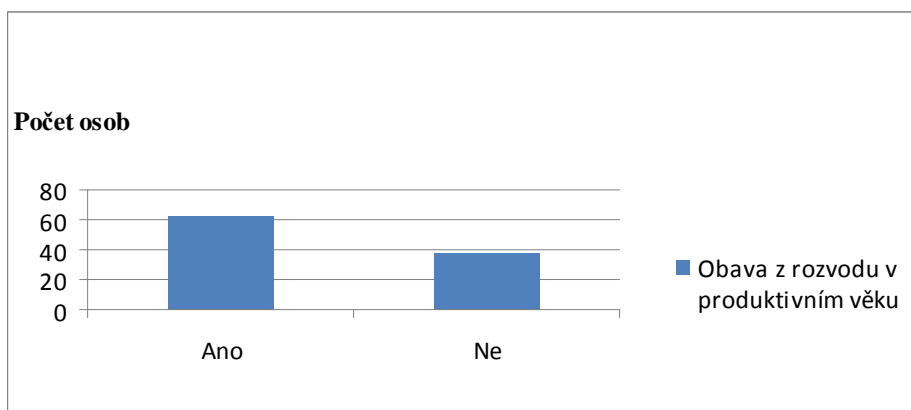
Obrázek 14 - Považování rozvodu za osobní životní prohru dle respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

74 dotazovaných rozvod za osobní životní prohru považuje, 26 respondentů ne.

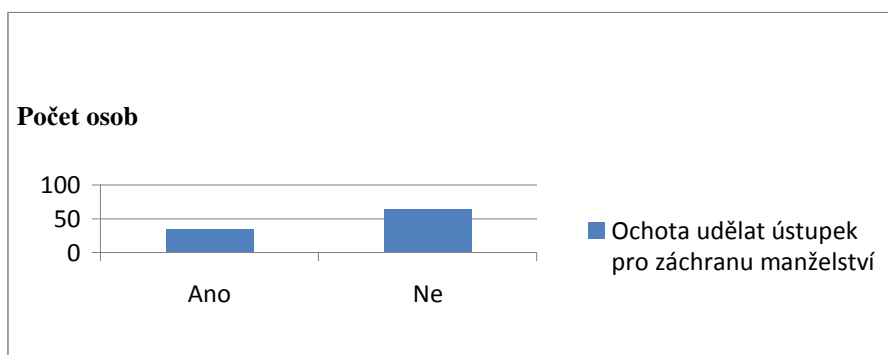
Obrázek 15 - Obava respondentů z rozvodu z ryze ekonomických důvodů

Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku odpovědělo 63 dotazovaných, především starší věková kategorie, že by se rozvodu obávali. Zbýlých 37 respondentů by rozvod, samozřejmě s určitými obavami, raději podstoupili, než aby žili v nespokojeném manželství.

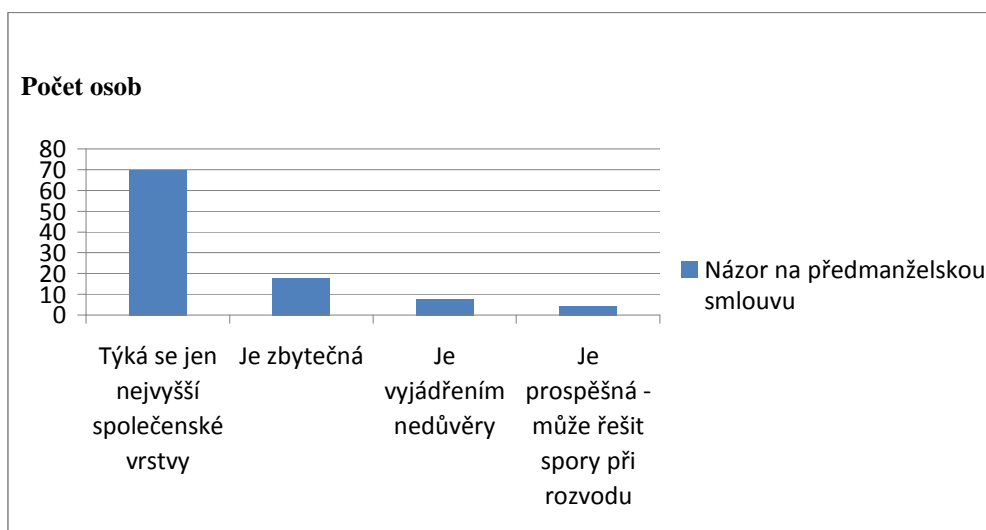
Obrázek 16 – Ochota respondentů udělat zásadní ústupek pro záchranu manželství

Zdroj: vlastní zpracování

Pro záchranu manželství by 35 dotazovaných bylo ochotných udělat téměř cokoli – i velmi zásadní ústupek. Z těchto dotazovaných byla převážná většina ze starší věkové kategorie, jelikož pro starší generaci byl rozvod tím posledním a krajním řešením životní situace. Zbýlých 65 respondentů by pro záchranu manželství nedělalo nic, co by případnému rozvodu zabránilo.

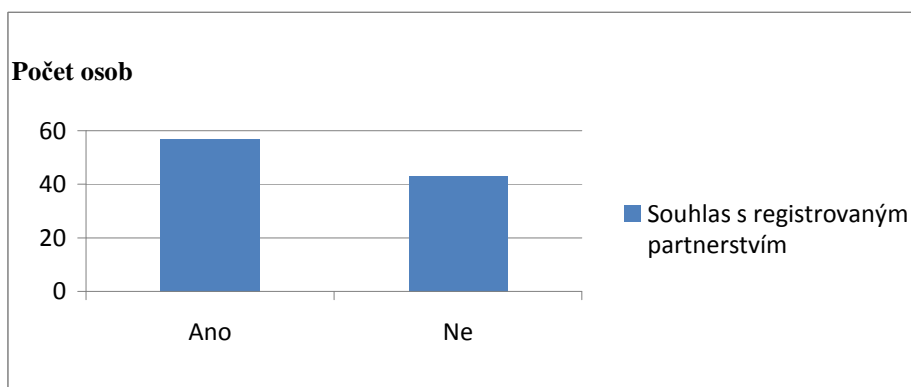
Obrázek 17 – Názor respondentů na předmanželskou smlouvu

Zdroj: vlastní zpracování

Na předmanželskou smlouvu stále spoustu lidí pohlíží jako na něco, co se jich vůbec netýká. To dokazuje i odpověď 70 respondentů, že se týká jen vyšší společenské vrstvy. 18 dotazovaných uvádí, že je zcela zbytečná a jen 8 dotazovaných si myslí, že je předmanželská smlouva vyjádřením nedůvěry. Zbylí 4 dotazovaní jsou přesvědčení o prospěšnosti předmanželské smlouvy, jelikož může řešit eventuelní spory při rozvodu.

Obrázek 18 – Souhlas respondentů s registrovaným partnerstvím

Zdroj: vlastní zpracování

S registrovaným partnerstvím souhlasí 57 dotazovaných a 43 respondentů je proti sňatku dvou osob stejného pohlaví.

4.6.1 Celkové zhodnocení

Při podrobnějším hodnocení odpovědí nebylo zjištěno výrazné odlišení od dostupných stávajících statistik. Při srovnávání názorů se nejvíce liší názory různých věkových kategorií. Dalo se předpokládat, že názory mladších respondentů se budou podstatněji lišit od názorů lidí věku jejich rodičů, natož prarodičů. Odlišné názory různého pohlaví jsou pochopitelné, muži a ženy mají odjakživa rozdílné pohledy, avšak různé názory rozdílných věkových kategorií se čím dál více prohlubují, vzhledem ke změně životního stylu. Vzdělání hrálo roli v těch odpovědích, kde bylo zapotřebí určité tolerance a nadhledu. Vysokoškoláci jsou tolerantnější k nestandardním změnám (akceptace registrovaného partnerství). Z celkových 38 svobodných dotazovaných většina někdy v budoucnosti o svatbě uvažuje, otázkou však zůstává v kolika letech. Dle současných statistik se věk prvních sňatků neustále zvyšuje a bude mít stále rostoucí tendence. Dotazovaní se shodují i v tom, že kdo zažil rozvod, je k dalšímu sňatku skeptičtější a ve většině případů mají lidé strach z opětovného zklamání a další sňatek nepodstoupí. Manželství je v současné době považováno u mladé generace za zbytečnou formalitu, mladí lidé se svatbou nespěchají a užívají si co nejdéle svobodného života. Optimální věk pro uzavření manželství u ženy je ve věku 26-30 let, u muže 31-40 let. Nejčastější příčinou vzniku manželství je láska, která je dle dotazovaných nejvíce zapotřebí i k udržení šťastného manželství. I když většina dotazovaných považuje rozvod za osobní životní prohru, přes to s udržováním nešťastného manželství jen kvůli dětem nesouhlasí, vzhledem k tomu, že v nefungující rodině dítě stejně trpí a strádá. Z výzkumu dále vyplývá, že za nejčastější příčinu zániku manželství považují dotazovaní vzájemné odcizení a 35% respondentů by pro záchranu byla ochotna obětovat cokoli. V dnešní době je v ostatních státech předmanželská smlouva něco zcela samozřejmého, u nás však stále přetrvává názor, že je to jen záležitostí vyšší společenské vrstvy a kdo nic nemá, nemůže o nic přijít. Rozdílné odpovědi podle věkových kategorií se nejvíce objevily u otázek týkajících se věku pro uzavření sňatku, příčin vzniku a zániku manželství a celkovému přístupu k rozvodu. Starší generace preferuje dřívější věk pro uzavření manželství, mladší generace je pro uzavření sňatku v pozdějším věku, starší generace za příčiny vzniku a zániku manželství považuje nejčastěji těhotenství a nevěru, mladší generace lásku a odcizení. Vzhledem k tomu, že rozvod nebyl dříve považován za něco tak běžného, jako je tomu

v poslední době, starší generace ho moc neuznává, ctí svátost manželství, dokud je smrt nerozdělí. Mladí lidé podávají žádost o rozvod snadněji při prvním projevu nespokojenosti.

4.7 Analýza manželství

Jak již bylo v úvodu řečeno, na manželství nelze pohlížet pouze z hlediska právního, jelikož je v přímé interakci s ekonomickými, sociologickými a náboženskými aspekty v souvislosti s vývojem, interkulturálními rozdíly a pojetím jednotlivých pohlaví v té které zemi. Zákony a právní úpravy manželství (sňatků a rozvodů) jsou vždy výsledkem určitého společenského pojetí, vývoje různých psaných i nepsaných norem v různém kulturním prostředí. Nejsou rigidní, ani neměnné, ale jsou trvale přizpůsobovány faktorům, které je ovlivňují. Z výše uvedených důvodů jsem se rozhodla pro podrobnější popis jednotlivých aspektů, které jsou nedílnou součástí pohledu, který významně ovlivňuje instituci manželství.

4.7.1 Ekonomické aspekty manželství

Jak bylo uvedeno výše, hlavním posláním manželství je vytvořit rodinu a zplodit děti. Rodina založená v manželství plní nejlépe všechny své ekonomické funkce, avšak stát musí samozřejmě respektovat i jiné formy partnerského soužití s dětmi. Vztahy v rodinách mezi partnery a v širší rodině mezi generacemi se mění pod vlivem vývoje sociálních a ekonomických podmínek, demografických procesů i kulturních změn. V posledních letech dochází ke snižování významu manželství, což souvisí ze změnami postavení muže a ženy, podmíněnými poklesem ekonomické závislosti žen na mužích, v důsledku vyšší vzdělanosti a trvale vysoké zaměstnanosti žen. Narození dítěte znamená značný pokles ekonomické úrovně domácnosti nejen nově vzniklými náklady s dítětem spojenými, ale i v důsledku absence příjmu člena domácnosti, který o dítě pečuje. Ke zmírnění těchto důsledků jsou určeny sociální dávky.

Příjmy domácnosti jsou složeny z příjmů:

- pracovních - 80%,

- sociálních - 10%,
- ostatních - 10% (např. kapitálové příjmy, příjmy z prodeje, dary).

a) v bezdětných domácnostech:

- pracovní příjem tvoří 90% všech příjmů,
- v případě dvou ekonomicky aktivních členové – významné jsou dávky nemocenského pojištění.

b) v domácnostech s dětmi:

- pracovní příjem tvoří 70% všech příjmů,
- v případě jedné ekonomicky aktivní osoby - dominují dávky státní podpory [25].

Velmi výrazný dopad na ekonomickou situaci má v souvislosti s manželstvím rozvod. V současné době je téměř čtvrtina rodin zatížena splátkami spotřebitelských úvěrů a hypotéky má podle ČNB 10 až 15 % domácností, přičemž mnohé mají na krku více typů dluhů najednou. V roce 2009 dosahovaly bankovní úvěry obyvatelstva již 600 miliard plus dalších přibližně 200 miliard spotřebitelské úvěry od bank i nebankovních subjektů. V současnosti se celková míra zadluženosti obyvatel Česka pohybuje kolem 900 miliard korun. Právě zadluženost, jako jsou spotřebitelské půjčky, hypotéky, ale i úvěry z podnikání stále více doléhají na páry, které se rozvádějí. Při rozvodu se totiž nedělí jen majetek, peníze či zisk z podnikání některého z manželů, ale rovněž také dluhy vzniklé at' už v manželství, nebo při podnikání. Zároveň však prudce vzrůstá zadluženost obyvatelstva, které se tak logicky výrazněji promítá do složitých ekonomických řešení rozpadajících se manželství. Omylem je domněnka, že pokud podnikatel vydělá několik milionů ročně a jeho žena výdělečně činná není, měla by při vypořádání dostat méně. Společná je ovšem i většina dluhů, což znamená, že pokud se podnikatel – fyzická osoba – dostane do potíží, může exekutor zabavit i věci zdánlivě patřící manželce. Před uzavřením dohody o majetkovém vypořádání by měli manželé sepsat všechny věci, které jsou společné i ty, které společné nejsou, například dědictví, či dary. U všech ostatních věcí by se měli shodnout na jejich hodnotě nebo požádat o odhad znalce [26].

4.7.1.1 Zhodnocení

Ekonomické aspekty neovlivňují ovšem jen uzavírání manželství z důvodů majetkového prospěchu či naopak problémy při řešení majetkového vypořádání při rozvodu, ale do značné míry i sňatečnost a rozvodovost jako celek. Ženy již nejsou na mužích do té míry ekonomicky závislé, aby kvůli této stránce manželství uzavíraly či v něm i přes jinak obecnou nespokojenost setrvaly.

4.7.2 Sociologické aspekty manželství

Manželství bylo, je a bude důležitou součástí společenského života, i když se během let jeho význam ve společnosti do určité míry mění. Muž si v současné době neupevňuje své postavení ve společnosti manželstvím, ale povoláním a sociálním postavením. Nemusí být ženatý, a přesto se může ke svému dítěti hlásit a uznat je jako dědice, což bylo v dřívějších dobách nepřijatelné. Také pro ženy, které se nenarodily do bohaté rodiny, bylo manželství jedinou možností, jak prožít lepší život. Vdávaly se v raném mládí, aby se vyhnuly nezaviděnému postavení „staré panny“. Manželský stav však dnes pro ženu neznamená jedinou možnost, ženy jsou více emancipované a méně závislé na mužích. Sňatek se stal spíše vyústěním milostné historie než počátkem nového života. Ani sexualita se již po objevení antikoncepce a účinné ochrany proti pohlavně přenosným chorobám nemusí uzavírat do manželství, které bylo dříve jedinou počestnou cestou k uspokojení sexuálních potřeb.

Dřívější důvody pro uzavření sňatku mizí jeden po druhém a zůstává snad už jen symbolické pouto a společenská tradice, která si uchovává svou přitažlivost. Ve starém pojetí byla jedním z pilířů manželství výchova dětí, nyní se již nepovažuje za neřešitelný problém ani pro osamělou osobu.

Stejně tak se rozšířily i možnosti seznámení: mládež se setkává ve smíšených školách a se svými večery volně nakládá na diskotékách. Moderní mýtus lásky nastoluje jiné problémy – prohlubování náboženských a etnických rozdílů. Vznikají smíšená manželství mezi příslušníky různých vyznání či národností. Dohodnutý sňatek však zcela jistě neprestal existovat, jen pozměnil svou formu. I když ke zletilosti již není třeba rodičovského svolení, dosud zůstává možnost různých, zejména finančních tlaků. Nelze

sice ovlivnit přímo sňatek, ale je možno zorganizovat setkání. Na „party“ v zámožných či vysokých kruzích se seznamují mladí lidé stejné společenské úrovně, což přispívá k omezení společensky nerovných sňatků.

Zdá se, že spolu lidé stále častěji žijí ve volném svazku až do příchodu prvního dítěte a pak se teprve vezmou. Je pravděpodobné, že množství rodičů, kteří své dítě po rozvodu vychovávají sami, prosadilo myšlenku, že manželství není pro dítě žádnou zárukou a dvojice je stejně stabilní, i když svůj svazek nemá potvrzen u úředních a náboženských autorit. V polovině 70. let se mluvílo o mladistvém soužití, přechodné formě manželství na zkoušku, které uplatňovala především mládež z lépe situovaných vrstev. Dnes se volný svazek stal normální etapou v životě převážné většiny mladých lidí. Více než polovině sňatků, které se dnes uzavírají, předchází společné soužití. Pokrok volného svazku souvisí hlavně s hlubokou proměnou lidského smýšlení, životního rytmu, životních koncepcí. Ve společnosti žijící v rychlém tempu, kde člověk i několikrát za život mění zaměstnání, město či zemi, lidé váhají také s plány do daleké budoucnosti. Chtějí naplno prožívat přítomnost, nestarat se o budoucnost a nežít z minulosti. Tím nejdůležitějším důvodem pro volný svazek bývá bezpochyby strach ze zdlouhavého, nákladného rozvodu, který kvůli výši alimentů nebo touze získat dítě do vlastní péče může vést k dlouhotrvajícím sporům.

Sňatek zůstává v našem kolektivním podvědomí iniciačním rituálem. I když se lidé berou s minimem formalit či obřadů, opouštějí tak soukromé území a vstupují do společenské sféry. Jedná se o společenský, ale také individuální rituál. Dospívající se stává dospělým, nezodpovědný svobodný muž se musí postarat o rodinu. Každý si na sebe bere novou zodpovědnost související s novým společenským postavením. Ve společnosti, která přišla o všechny iniciační rituály, je svatba jediný způsob, jak změnit své postavení. Veřejný obřad si proto u mladých zachovává všechnu svoji přitažlivost. Svědčí o vůli dodržovat tradice, které by v čemkoli jiném považovali za směšné. Mimo běžně přiznávané důvody je sňatek i způsob, jak se zabezpečit ve světě, kde stále více panuje lhostejnost. Osamělost a ochabnutí rodinných pout nás nutí hledat uvnitř páru bezpečí a psychologickou rovnováhu. Tradiční sňatek, který se nedá tak snadno rozloučit, tento úkol plní v široké míře. Sexuální revoluce mezi mládeží, která vznáší nároky na dřívější osamostatnění, prodloužení studií, které jej oddaluje, mohou motivovat společné soužití, které vyústí do manželství nebo ne.

Ve společnosti jsou i lidé, kteří manželstvím pohrdají, pohlíží na něj jako na symbol zastaralého konformního zařazení do společnosti. Manželství prostě podle nich brání životu jako takovému. Budoucnost budovaná ve dvou hrozí, že pokazí přítomnost [1].

4.7.2.1 Zhodnocení

Zdá se, že dnes institut manželství prochází určitou krizí. Lidské smýšlení nic nenamítá proti životu v páru, ideálem většiny mladých je ekonomická nezávislost, uvolnění rodinných pout. Láska se stala civilizačním jevem, jemuž se nestaví do cesty nepřekonatelné překážky. Třebaže se proměňuje tradiční podoba manželství, není tím nijak změněno pojetí lásky mezi mužem a ženou, byť je svatební obřad děsí či odpuzuje a žijí proto ve volném svazku.

4.7.3 Manželství z hlediska interkulturálních rozdílů

Uzavírání sňatků a celkový pohled na manželství je u různých národností či v zemích s jiným náboženským vyznáním velmi odlišný. Pro představu jsem vybrala kultury, státy a země, které mi připadaly dobrým příkladem pro pochopení odlišností.

Islám

V islámské kultuře je rodina jednou z centrálních hodnot, je základním prvkem a stavebním kamenem obce muslimů. Tradiční islám dovoluje mužům instituci tetragynie, což znamená, že muslim může mít jednu až čtyři manželky. V Koránu se však hovoří o tom, že je musí všechny stejně milovat, což je v podstatě nemožné. Tetragynie je v islámských společnostech vzácná, jelikož drtivá většina muslimů si ji nemůže dovolit z ekonomických důvodů. Žena v islámu smí však mít jen jednoho manžela. Vzhledem k tomu, že k posláním ženy patří mateřství, islám neschvaluje staropanenství ani celibát (to se týká jak mužů, tak žen). V tradičních islámských společnostech je i v dnešní době manželství chápáno jako smlouva mezi dvěma rodinami. Hlavními iniciátory jsou v této věci často rodiče, ne dva mladí lidé, jelikož požehnání rodičů je nesmírně důležité, nejde

jen o soukromou věc dvou mladých lidí. Rodina v tradičním islámu je dodnes tzv. rozšířenou rodinou, tedy vícegenerační skupinou příbuzenstva. Jelikož autorita v rodině patří jednoznačně muži, je možné, aby si muslim vzal nemuslimku – židovku či křesťanku. V opačném případě to však není možné - muslimka si nesmí vzít nemuslima, podmínkou takového sňatku by byla ženichova konverze k islámu. Například na Filipínách se dvojice (povinně) tváří nešťastně, čímž zvláště nevěsta vyjadřuje smutek nad odchodem ze své rodiny. V Afghánistánu zase sedí snoubenci po představení vedle sebe se zahalenými hlavami a ke vzájemnému spatření dostanou zrcátka. Právo na rozvod má především manžel, ovšem v odůvodněných případech může rozvod iniciovat manželka. V zásadě stačí, aby manžel třikrát za sebou vyslovil rozvodovou formuli. Nicméně rozvod je vnímán v islámských společnostech velmi negativně, o Mohamedovi se traduje, že rozvod velmi odsuzoval, proto k němu nedochází tak často, jak by se mohlo zdát. Ve skutečnosti mají západní společnosti mnohonásobně vyšší rozvodovost než země islámu. Manželovi se doporučuje mezi třemi vyslovenými rozvodové formule vždy nechat uplynout alespoň měsíc, aby rozvod nebyl unáhlený. Manželka se může (v případě domácího násilí, šílenství nebo nevěry) obrátit na soudce a ten může manželství učinit neplatným, celkově jsou ale možnosti ženy iniciovat rozvod podstatně menší, než je tomu v případě muže. Dalším způsobem, jak probíhá rozvod je, že stačí, aby manžel odeslal textovou nebo e-mailovou zprávu ve znění "rozvádím se s tebou" a udal alespoň jeden důvod. Takto rozvody fungují například v Indii, v Malajsii, Spojených arabských emirátech či v Egyptě. Dle indické studie muži nejčastěji jako důvod ukončení manželství udávají, že žena již není dostatečně krásná nebo že při sňatku kdysi neobstarala velké věno. Najdou se ale i kurióznější výmluvy – například, že manželka muži nezvedla telefon [20], [21].

Židé

Uzavření židovského sňatku je spojeno s jasnými pravidly a množstvím náboženských rituálů, které se od biblických dob příliš nezměnily. Hlavním účelem svazku muže a ženy (dvou Židů, případně Žida s konvertitou k judaismu) je společné soužití a plození dětí. Manželé sepisují svatební smlouvu, tzv. ketubu, ve které se ženich zavazuje řádně zabezpečit svou nevěstu. Na začátku všeho ale stojí zásnuby, při nichž nevěsta pod svatebním baldachýnem sedmkrát obejde ženicha. Po požehnání a přípítku z poháru vína

ženich navlékne nevěstě prsten. Důležitý okamžik – předčítání svatební smlouvy – je předělem mezi zasnubami a vlastním sňatkem. Následuje přednes sedmero požehnání a rozšlápnutí talíře či sklenice, čímž ženich připomíná zboření chrámu v Jeruzalémě. Svatební oslava trvá sedm dní a sedm nocí, přičemž v židovských ortodoxních obcích jsou při obřadu i svatebním veselí muži a ženy vzájemně odděleni jako v synagoze. V případě rozvodu manžel vyplatí své ženě dohodnutou částku postačující alespoň na rok živobytí [13].

Číňané

V Číně se svatební zvyky liší podle oblasti, majetnosti a společenského postavení. Většina čínských svateb je charakteristická tím, že datum zasnub a příznivé datum pro samotný obřad určuje věštec a svatebčané jsou vášnivě fotografováni. Samotný obřad probíhá ve dvou krocích:

- a) snoubenci na úřadě obdrží doklad o uzavření manželství, který je neopravňuje k společnému soužití,
- b) „skutečnými“ manžely se stávají až poté, co podstoupí řadu tradičních rituálů, které jsou zakončeny velkou hostinou.

Mezi oběma kroky může uplynout i několik měsíců. Svatební obřad probíhá v domě ženicha, kam nevěsta odchází jen v doprovodu svých družiček. Příbuzní nevěsty se ceremonie neúčastní, jelikož vdávání dcery je obzvláště pro matku velice smutnou událostí, která není důvodem k oslavě. Před vstupem do ženichova domu se dvojice ukloní nebi, zemi, rodičům a nakonec sobě navzájem. V domě svatebčany čeká slavnostní hostina, kterou novomanželé zahajují polévkou, ve které je jedna jediná, velmi dlouhá nudle, která zaručuje dlouhý život. Rozvod byl v Číně zcela legitimním řešením sňatku (narozdíl od křesťanství). Možnost požádat o rozvod měla i žena, ale protože nebyla subjektem práva, musel to za ni udělat její otec. Legitimní důvody žádosti o rozvod ze strany ženy byly:

- a) muž ji opustil na déle než 3 roky,

- b) muž ji fyzicky týral, až ji způsobil trvalé následky,
- c) muž se dopustil trestného činu proti manželství = ženu prodal a to buď dočasně (nevěstka) nebo trvale.

O dětech se v rámci rozvodového řešení nejednalo - automaticky připadly otci. Po rozvodu měla žena 3 možnosti - mohla se vrátit do původní rodiny, ale to by znamenalo obrovskou ostudu a ztrátu tváře pro celou rodinu (to se prostě stát nemohlo), mohla odejít do kláštera, ale to nebylo jednoduché, takže nejčastějším východiskem rozvodu s manželem byla pro ženu sebevražda. Oproti tomu muž měl k rozvodu hned 6 legitimních důvodů:

- a) cizoložství (neměl záruku, že narozený syn by byl vlastní a nevlastní by poté porušil rodovou linii),
- b) neschopnost ženy porodit syna,
- c) neuctivost manželky vůči rodičům manžela,
- d) pokud měla žena nevyhlášenou odpor vzbuzující chorobu,
- d) pokud žena rozkrádala majetek rodiny,
- f) pokud byla žena příliš upovídaná (a hlavně na veřejnosti) [9].

Japonci

Tradiční svatební obřad v Japonsku je ztělesněním důstojnosti a vznešenosti. Obřad probíhá za zvuku tradiční japonské flétny a bubnu v šintoistické svatyni. Kněz nejprve máváním papírovou berlou očistí od všeho zlého členy obou rodin, kteří jsou oblečeni zpravidla v kimonech. Poté si po vyslovení souhlasu se sňatkem snoubenci navzájem podávají tři poháry saké, z každého si třikrát usrknou a třikrát celý rituál opakují. Číslo tři je pro svou nedělitelnost v Japonsku považováno za významné. Poté, co ženich s nevěstou zopakují přísahy věrnosti, si všichni připijí rýžovým vínem. Závěrečná ceremonie obětování zelených větvíček má dvojíci zajistit dlouhé trvání manželství. Tyto tradiční svatební obřady jsou však v dnešní době v Japonsku na ústupu. Do obliby se dostávají spíše svatby v západním stylu, kvůli nimž jsou v Japonsku zbudovány speciální komplexy

s imitacemi kaplí nebo kostelů, v nichž vede obřad nepravý kněz. Rozvod je vlastně svatební hostina naruby. Místo oslavy manželství se tu hoduje a velebí rozvod a konec jedné životní etapy. Nešťastní manželé jedou každý zvlášť do předem stanoveného sídla, kde naposledy spojí své ruce a všem přítomným je osvětlen důvod jejich rozvodu. Následují gratulační proslovy, mnohé hosty to však dodnes šokuje. Nakonec manželé snubní prsteny zdeformují palicí, je to místo krájení dortu u svatby. Počet rozvodů je sice zatím v Japonsku nižší než třeba ve Spojených státech nebo v Evropě, ale stále roste. Při rozvodu ale také ten z partnerů, který je uznán vinným za rozpad manželství, musí platit v průměru 4 miliony yenu (670 tisíc korun) poškozené straně jako kompenzaci. Rozvody bývaly v Japonsku tabu, ale jejich počet stoupá [17].

Některé Africké kmeny

Na africkém kontinentě je udržováno mnoho různých svatebních tradic. Ve všech komunitách je na nevěstu pohlíženo s úctou. Většina afrických kmenových svateb je založena na rituálech symbolizujících odchod nevěsty z rodičovského domu. Například masajská nevěsta v Keni si sbalí všechny své věci a ozdobí se svými nejlepšími šperky. Při svatebním obřadu jí pak otec požehná plivnutím na hlavu a prsa a novomanželé společně odcházejí do nového domova. Nevěsta se při tom nikdy neohlíží zpět ze strachu, že by zkameněla. V Namibii ženichova rodina nevěstu „unese“ a obleče ji do kožených šatů. Po obřadu je dívka přivedena do ženichova domu, kde ji jeho rodina seznámí s povinnostmi manželky. Nakonec ji pomažou máslem na znamení přijetí do rodiny. Nesnadné je uzavření manželství v rámci kmene Nuer v jižním Súdánu. Ženich musí za nevěstu zaplatit dvacet až čtyřicet kusů dobytka, manželství je však definitivně uzavřeno až narozením druhého dítěte. Pokud žena porodí pouze jednoho potomka a manžel požádá o rozvod, může si muž odnést i svůj „vstupní poplatek“ nebo dokonce dítě. Pokud naopak manžel zemře, jeho rodina musí vdově „poskytnout“ bratra zesnulého. Případně narozené děti jsou pak považovány za potomky zemřelého [3].

Amerika

V Americe je možno uzavřít vedle klasického manželství také manželství smluvní. Smluvní manželství (covenant marriage) je zvláštním typem manželství, právním svazkem muže a ženy (manžela a manželky) pro jehož uzavření se vyžaduje absolvování předmanželského poradenství. Manželé se vstupem do smluvního manželství písemně zavazují podstoupit zvláštní poradenství v případě, že se v manželství vyskytnou problémy. Smluvní manželství lze rozvést pouze ze zákonem vyjmenovaných důvodů, které jsou přísnější než v případě klasického manželství. První zemí, která smluvní manželství zavedla, se stala v roce 1997 Louisiana. Od tohoto roku lze v Louisianě uzavřít dva druhy manželské smlouvy: klasické (standardní) manželství s minimálními požadavky na jeho uzavření ale i rozvedení, a smluvní manželství, které vyžaduje náročnější požadavky jak v případě vzniku manželství, tak pro případ jeho zániku. Hlavním argumentem příznivců je skutečnost, že možnost uzavřít smluvní manželství posílí vážnost instituce manželství a tím i celé rodiny. Oponenti úpravy se naopak obávali zvýšení tlaku na omezení důvodů pro rozvody klasického manželství, poukazovali na možnost změny pohledu manželů na nerozlučitelnost manželství a na přílišnou náboženskou inspiraci nového právního institutu. Tato inspirace nebyla shledána pouze ve skutečnosti obtížného rozloučení manželství, ale také v symbolice zvoleného názvu. Pro nový typ manželství byl zvolen název „Covenant Marriage“ – pojem do češtiny obtížně přeložený. Covenant je smlouva uzavíraná slavnostním způsobem; navíc se tento pojem používá v křesťanské terminologii pro smlouvu uzavřenou mezi Bohem a lidmi. (Tato možnost uzavření manželství však platí pouze ve třech státech Ameriky). Jak již bylo uvedeno, smluvní manželství se od „standardního“ liší ve třech bodech:

- a) v úpravě jeho uzavírání,
- b) v obsahu práv a povinností manželů,
- c) v úpravě jeho zániku rozvodem.

Dříve než je snoubencům umožněno uzavřít smluvní manželství, musí předložit notářem ověřené prohlášení o absolvování předmanželského poradenství. Snoubenci společně s osobou, která předmanželské poradenství vykonala, písemně stvrdí, že:

- a) byli poučeni o povaze a vážnosti smluvního manželství,
- b) manželský závazek trvá po celý život,
- c) v případě vyskytnutí problémů vyhledají služby manželských poradců,
- d) obdrželi oficiální informační materiál o smluvním manželství.

Ke vzniku manželství je dále třeba, aby před sňatečním obřadem snoubenci podepsali další písemné prohlášení – jakýsi manželský slib nebo onu smlouvu, na kterou se odkazuje v názvu smluvního manželství.

I smluvní manželství však lze z určitých důvodů rozvést. Nicméně podpis takového prohlášení je významným signálem a jeho význam by neměl být podceňován. Prohlášení totiž obsahuje závaznou dohodu, která vnáší nový prvek do souboru vzájemných práv a povinností manželů a to, že v případě manželských obtíží vynaloží veškeré přiměřené prostředky k setrvání v manželství. Porušení této povinnosti – tak jako porušení jakékoliv právní povinnosti – může s sebou přinést určité soukromoprávní sankce. (Například strana, která se pokusila vynaložit přiměřené prostředky k setrvání v manželství, může žádat náhradu vzniklé škody po straně, která tuto snahu zjevně bojkotovala.). Již sezdané páry mohou svoje běžné manželství proměnit ve smluvní manželství, a to právě prostřednictvím podpisu výše uvedeného prohlášení. Rozvod klasického a smluvního manželství je v určitých ohledech odlišný.

- a) rozvod klasického manželství

Původně bylo manželství nerozlučitelným výlučným svazkem muže a ženy. Dnes se sice zákon tváří, že manželství je trvalým společenstvím muže a ženy, ale tuto trvalost lze ukončit v důsledku rozvodu manželství. Sledujeme-li historický vývoj podmínek rozvodu manželství, je možné pozorovat vývoj ke stále jednoduššímu ukončení manželství rozvodem. Zhruba do 60. let byl rozvod možný pouze ze zákonem stanovených důvodů a se zjišťováním viny na rozvratu manželství. V současné době je možné ukončit právní existenci manželství bez prokazování rozvratu manželství i proti vůli druhého manžela. Jestliže se jeden z manželů rozhodne manželství právně zrušit, stačí mu k tomu v některých státech půl roku odloučeného života. Souběžně s tímto trendem oslabování

manželství prostřednictvím stále jednodušší možnosti rozvodu však paradoxně vzniká v USA hnutí za rozvodovou reformu. To se snaží zvrátit výše popsany vývoj. Jedním z výsledků tohoto tlaku byl vznik možnosti uzavření smluvního manželství.

b) rozvod smluvního manželství

I přesto, že do smluvního manželství vstupují převážně lidé, kteří rozvod manželství z principiálních důvodů odmítají, lze i smluvní manželství rozvodem ukončit. Podmínky pro takové ukončení manželství jsou však nastaveny přísněji než v případě manželství klasických. Obecně lze říci, že rozvod je možný pouze v případě prokázání závažného provinění na straně jednoho z manželů anebo po poměrně dlouhém období, kdy spolu manželé nežijí. Mezi důvody rozvodu i rozluky patří nevěra druhého manžela, spáchání trestného činu druhým manželem, jestliže je za něj uložen trest smrti anebo trest odnětí svobody s nejpřísnějším režimem výkonu trestu, či psychické nebo sexuální zneužívání manžela nebo dětí. Dalším důvodem je opuštění druhým manželem po dobu jednoho roku nebo hrubé zacházení či závislost na omamných látkách. Na první pohled je evidentní, že smluvní manželství není nerozlučitelné. Posun oproti klasickým manželstvím je však zřejmý [10], [14].

4.7.3.1 Zhodnocení

Ve všech uvedených příkladech interkulturálních rozdílů je možno vyzorovat vliv obecného pojetí na postavení muže a ženy ve společnosti, na uznání jejich práv a současně ctění tradic. Islám, který ženám neposkytuje příliš volnosti a obecně omezuje jejich práva, ponechává mnohem více práv mužům. Teoreticky však klade více povinností na stranu mužů z hlediska ekonomického zabezpečení. Muž může mít až čtyři manželky, avšak s předpokladem, že je ekonomicky zabezpečí. V islámských zemích také panuje diametrálně odlišný názor na nevěru manželky a nevěru manžela, stejně jako na předmanželský sexuální život. V židovském společenství se klade zásadní důraz na fungování a ekonomické zajištění rodiny. Již skutečnost, že židovství přechází na děti pouze ze strany matky, svědčí o realistickém přístupu k případným mimomanželským stykům a při rozvodu bylo prvořadou podmínkou ekonomické zajištění ženy. V Číně je i

při uzavírání manželství patrná tendence k dodržování tradic a rituálů, byť v posledních desetiletích silně ovlivněna tvrdým socialistickým pojetím. I pojetí manželství v Japonsku odpovídá celkovému vývoji Japonska v posledních desetiletích. Odklon od tradičních rituálů a tendence přibližování se západnímu pojetí vedou ke změně průběhu svateb, ale i ke změně pojetí postavení žen. V afrických zemích bývá žena převážně pojímána jako matka – ploditelka. Není proto výjimkou, že si ženich musí svou manželku „koupit“, což dokonce může svatbu znemožnit. Vývoj v Americe lze považovat až za paradoxní. Usnadnění rozvodů, jistě vyvolané celospolečenským pojetím či potřebou neudržovat nefungující manželství, vedlo až k vytvoření hnutí, které požadovalo zavedení přísnějších podmínek rozvodu. Mělo se tak zabránit jednoduchému řešení každé manželské krize rozvodem a donutit oba partnery k hledání jiného, konstruktivnějšího řešení.

4.7.4 Právní a legislativní aspekty manželství

Tato kapitola byla zaměřena na popis zákonů, z nichž bylo patrné, jak se mění nejen společnost, ale i její pohled na danou problematiku.

4.7.4.1 Rozvod

Zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, došlo k očekávané nové úpravě rozvodu manželství. Podle původního znění zákona o rodině podle § 24 soud mohl manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže vztahy mezi manžely byly takovým způsobem rozvráceny, že manželství nemohlo plnit svůj společenský účel. Podstatou nové úpravy rozvodu není rozšíření důvodů rozvodu, ale pouze otázka, do jaké míry soud zjišťuje příčiny rozvratu manželství a do jaké míry se existence rozvratu dokazuje či nikoli. Lze konstatovat, že tato novelizace může vést k urychlení rozvodu a tím omezit prodlužování nepříjemností s rozvodem spojených [4], [18].

4.7.4.2 Registrované partnerství

Registrované partnerství je upraveno zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění. Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. Vznik, neplatnost, práva a povinnosti a zánik partnerství jsou podobné jako při manželství. I když jsou stále určité rozdíly v manželství a registrovaném partnerství, možnost uzavřít registrované partnerství je projevem tolerance společnosti k něčemu, co je tak odlišné. Ještě před 150 lety byli lidé pro svou sexualitu vězněni a dnes svou lásku můžou veřejně prezentovat a stvrdit ji při obřadu. Bude trvat ještě několik desítek let, než bude moci být registrované partnerství uzavírané ve všech koutech světa a možná několik set let, jestli vůbec někdy, než bude přijato v silně věřících zemích [18].

4.7.4.3 Zhodnocení

Vývoj názorů společnosti na určité jevy a na to navazující nově přijímané zákony snad není demonstrován ničím výrazněji, než právě zákonem o registrovaném partnerství.

5 Závěr

Rodinné právo je součástí práva soukromého, jehož hlavním základem je právo občanské. V rámci připravované novelizace občanského zákoníku je uvažováno o začlenění práva rodinného do práva občanského. Je ovšem otázkou, zda tato úprava nepovede spíše k tomu, že se zákony stanou nepřehlednými. Současná úprava rodinně-právních vztahů funguje bezproblémově již několik desítek let a prokázala již tak svou životaschopnost a potřebnost. Předpokládaná změna je poměrně radikální, ale lze předpokládat, že odborníci k tomu mají opodstatněné důvody.

V současné době končí téměř polovina uzavřených manželství rozvodem. Rozvodem jsou ve většině případů nejvíce poznamenány ženy - matky samoživitelky (v ojedinělých případech se může jednat i o muže), jimž klesne životní úroveň na minimum a v období bezprostředně po rozvodu prožívají tzv. „ekonomický šok“. Byť postavení a většinou i ekonomická situace žen – matek samoživitelek není nijak záviděníhodná, patří ekonomická nezávislost žen k nejzásadnějším příčinám, které ovlivňují nejen vývoj sňatečnosti, ale i rozvodovosti.

Vlastní výsledky výzkumu nastínily, že názory i na tak dlouho fungující instituci, jakou je manželství, procházejí obvyklým celospolečenským vývojem včetně mezigeneračních rozdílů. Při podrobnějším hodnocení odpovědí byla zjištěna shoda odpovědí s dostupnými statistikami.

Z analýzy manželství, která byla složena z ekonomických, sociologických a právních aspektů a interkulturálních rozdílů, bylo možno přijmout následující závěry. Ekonomické aspekty neovlivňují jen uzavírání manželství z důvodů majetkového prospěchu či naopak problémy při řešení majetkového vypořádání při rozvodu, ale do značné míry i sňatečnost a rozvodovost jako celek. Ženy již nejsou na mužích do té míry ekonomicky závislé, aby kvůli této stránce manželství uzavíraly či v něm i přes jinak obecnou nespokojenost setrývaly. V souvislosti se sociologickými aspekty bylo možno konstatovat, že dnes institut manželství prochází určitou krizí. Sňatek se stává vyvrcholením, nikoli počátkem společného života. Lidské myšlení nic nenamítá proti

životu v páru, avšak mladí preferují svobodu a ekonomickou nezávislost. I když se přeměňuje tradiční podoba manželství, zůstává stále hluboké a upřímné pouto mezi mužem a ženou. Při zkoumání rozdílů odlišných kultur a jejich zákonů týkajících se manželství, bylo možno vyčíst, které kultury či náboženství respektují ženu jako rovnocenného partnera a od toho se odvíjel i vznik, průběh a zánik manželství. Z právních a legislativních aspektů lze usuzovat, že vývoj názorů společnosti na určité jevy a na to navazující nově přijímané zákony snad není demonstrován ničím výrazněji, než právě zákonem o registrovaném partnerství.

Ohledně českých zákonů, které se týkají manželství, by zřejmě vzhledem k vysoké rozvodovosti bylo rozumné uvažovat i o zavedení smluvního manželství. Smluvní manželství samozřejmě není nerozlučitelné, ale posun oproti klasickým manželstvím je zřejmý. Smluvní manželství je zvláštním typem manželství, právním svazkem muže a ženy, pro jehož uzavření se vyžaduje absolvování předmanželského poradenství. Co se týče vzájemných práv a povinností manželů, zásadní změnou oproti klasickému manželství je povinnost vynaložit veškeré přiměřené prostředky k setrvání v manželství. Manželé se vstupem do smluvního manželství písemně zavazují podstoupit zvláštní poradenství v případě, že se v manželství vyskytnou problémy. Smluvní manželství samozřejmě není zárukou spokojeného života, ale do smluvního manželství nevstupují lidé bez důkladného uvážení. Tento samotný fakt jistě neodstraní rozvodovost, ale může některým rozpadům rodiny jistě zabránit.

Dříve bylo manželství něčím výjimečným, lidé ho ctili a vážili si ho, dnes je pro mnohé pouze formalitou. V dnešní době se však najdou i tací (hlavně věřící), kterým je instituce manželství neustále svatá a manželství pro ně svůj původní význam neztratilo.

6 Použité zdroje

Literatura:

- [1] BOLOGNE, Jean-Claude. *Svatba*. Francie: Jean-Claude Lattés, 1995. 390 s. ISBN 80-7207-054-1.
- [2] FRANCOVÁ, Marie; DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwert ČR, a.s., 2006. 243 s. ISBN 978-80-7357-586-1.
- [3] HOLUB, Emil. *Sedm let v jižní Africe: Příhody, výzkumy a lovy na cestách mých od polí diamantových až k řece Zambesi (1872-1879)*. Praha: J. Otto, 1881.
- [4] HOLUB, Milan; NOVÁ, Hana; HYKLOVÁ SLADKÁ, Jana. *Zákon o rodině*. 8. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2007. 751 s. ISBN 978-80-7201-668-6.
- [5] HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000. 83 s. ISBN 978-80-7226-409-4.
- [6] HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka. *Rodinné právo: příklady k řešení*. 3. aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 159 s. ISBN 978-80-2102-313-0.
- [7] HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 312 s. ISBN 978-80-7239-003-8.
- [8] HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Sňatek a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000. 76 s. ISBN 978-80-7226-396-7.
- [9] LITTLE, Archibald. *Marriage in China*. London: General Books LLC, 2010. 220 s. ISBN 9781152189409.
- [10] LOOSE, Donald. *Arizona Laws 101: A Handbook for Non-Lawyers*. Tuscon, Arizona: Fenestra Books, 2005. 324 s. ISBN 1-58736-522-7.
- [11] NOVÁK Tomáš; PRŮCHOVÁ Bohumila. *Jak přežít rozvodové peklo*. Brno: JOTA, s. r. o., 2004. 197 s. ISBN 80-7217-294-8.
- [12] OTTO, J. *Malý Ottův slovník naučný II., L-Z*. Praha: J. Otto, 1906. 1208 s.
- [13] SADEK, Vladimír. *Židé: dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum, 2001. 143 s. ISBN 978-80-8560-843-4.
- [14] SMALLEY, G. *The Covenant Marriage*. Gospel light, 2003. 66 s. ISBN 0-830-73119-9.

[15] ŠTĚPÁNOVÁ, Silvie. *Společné jmění manželů a podnikání*. Brno: Computer Press, 2006. 215 s. ISBN 80-251-1161-x.

[16] ŠVARC, Zbyněk, et al. *Základy soukromého práva*. Praha: PROSPEKTUM, 1998. 513 s. ISBN 80-7175061-1.

[17] TOKUHIRO, Yoko. *Marriage in Contemporary Japan*. New York: Routledge, 2009. 164 s. ISBN 0-203-87118-9.

[18] ÚZ č. 782 - *Rodinné právo*. Ostrava: Sagit, 2010. 160 s. ISSN 978-80-7208-797-6.

Internetové zdroje:

[19] *Český statistický úřad* [online]. 2010 [cit. 2011-03-23]. Sňatečnost a rozvodovost. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i>>.

[20] *Idnes.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Rozvod muslimů. Dostupné z WWW: <http://mobil.idnes.cz/sms-rozvod-se-v-muslimskych-zemich-stal-novym-trendem-pp8-/mob_tech.asp?c=A090215_115704_mob_tech_apo>.

[21] *Islám* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Islám. Dostupné z WWW: <http://www.proislam.org/index.php?option=com_content&view=section&id=7&Itemid=59>.

[22] *Kurzy.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Životní minimum. Dostupné z WWW: <<http://www.kurzy.cz/kalkulacka/zivotni-minimum>>.

[23] *Kurzy.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Životní minimum. Dostupné z WWW: <<http://www.kurzy.cz/kalkulacka/pridavky-na-dite>>.

[24] *Měšec.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Předmanželská smlouva. Dostupné z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/predmanzelska-smlouva-neni-zadarmo/>>.

[25] *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2010 [cit. 2011-03-23]. Národní zpráva o rodině. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/251/160904.pdf>>.

[26] *Novinky.cz* [online]. 2009 [cit. 2011-03-23]. Počet sňatků klesá, rozvody ruínují stále více lidí. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/184706-pocet-snatku-klesa-rozvody-ruinuji-stale-vice-lidi.html>>.

[27] *Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2005 [cit. 2011-03-23]. Ekonomická situace ženy po rozvodu. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25053/Ekonomicka-situace-matek-po-rozvodu.html>>.

Seznam použité judikatury:

[28] Česko. Rozsudek jménem republiky, 2006. Číslo jednací Rc 15 C 268/2006.

[29] Česko. Rozsudek jménem republiky, 1997. Spisová značka 6 C 13/97.

[30] Česko. Rozsudek jménem republiky, 2003. Číslo jednací 15 C 114/2003-12.

7 Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Oddací list z roku 1962

Příloha č. 3 – Oddací list z roku 2010

Příloha č. 4 – Rozsudek o rozvodu manželství

Příloha č. 1 – Dotazník

1) Vaše pohlaví?

- a) muž
- b) žena

2) Do jaké věkové skupiny spadáte?

- a) do 18 let
- b) 19 - 30 let
- c) 31 – 45 let
- d) 46 – 60 let
- e) 60 let a více

3) Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- středoškolské
- vysokoškolské

4) Váš stav?

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) rozvedený/á

5) Jste-li svobodný/á, uvažujete v budoucnosti o svatbě?

- a) ano
- b) ne, uveďte důvod

6) Jste-li rozvedený/á, vstoupil/a byste do manželství znovu?

- a) ano
- b) ne, uveďte důvod

- 7) Který z uvedených pojmů podle Vás nejlépe vystihuje definici manželství?
- a) zbytečná formalita
 - b) symbol stvrzení partnerského soužití
 - c) povinnost
 - d) preferuji nesezdané soužití
- 8) Jaký je podle vás neoptimálnější věk u ženy pro uzavření manželství?
- a) 20 – 25 let
 - b) 26 – 30 let
 - c) 31 – 40 let
 - d) jiné - uveďte
 - e) na věku nezáleží
- 9) Jaký je podle vás neoptimálnější věk u muže pro uzavření manželství?
- a) 20 – 25 let
 - b) 26 – 30 let
 - c) 31 – 40 let
 - d) jiné - uveďte
 - e) na věku nezáleží
- 10) Jaký je podle vás nejčastější důvod vzniku manželství?
- a) láska
 - b) těhotenství
 - c) ekonomicko – právní aspekty, např. společné jmění manželů
 - d) jiné – uveďte
- 11) Co považujete za nejdůležitější pro udržení šťastného manželství?
- a) láska
 - b) tolerance
 - c) peníze
 - d) děti
- 12) Souhlasíte s udržováním nefungujícího manželství kvůli dětem?
- a) ano
 - b) ne

13) Jaká je podle vás nejčastější příčina zániku manželství?

- a) nevěra
- b) odcizení
- c) závislost (alkohol, drogy)
- d) jiné - uveďte

14) Považujete rozvod za osobní životní prohru?

- a) ano
- b) ne

15) Obávali byste se rozvodu i v produktivním věku (cca 30 let) z ryze ekonomických důvodů?

- a) ano
- b) ne

16) Byli byste ochotni udělat i velmi zásadní ústupek, kdyby tím mělo být zachráněno Vaše manželství?

- a) ano
- b) ne

17) Co si myslíte o předmanželské smlouvě?

- a) je zbytečná
- b) týká se jen vyšší vrstvy
- c) je prospěšná - může zabránit sporu při rozvodu
- d) je vyjádřením nedůvěry

18) Souhlasíte s registrovaným partnerstvím?

- a) ano
- b) ne

Příloha č. 2 – Oddací list z roku 1963 (1. část)

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

Obvodní NÁRODNÍ VÝBOR

v Praze 7

OKRES Praha 7

ODDACÍ LIST

v knize manželství — v oddací matrice

Obvodního národního výboru

v Praze 7

je ve svazku 14 roč. 1963 na straně 284 pod čís. řadovým 66

zapsáno:

**První výpis
nepodléhající poplatku.**

Příloha č. 2 – Oddací list z roku 1963 (2. část)

Den, měsíc, rok a místo uzavření manželství	16.3.1963 šestnáctého března jeden tisíc devět set šedesát tři Obvodní národní výbor v Praze 7	
Jméno a příjmení	ženich Josef K o r y č a n	nevěsta Milada Z n a m e n á č k o v á
Den, měsíc, rok a místo narození	25.12.1939 Střílky o. Kroměříž	24.5.1942 Praha 7 - Štvanice
Stav	svobodný	svobodná
Povolání	studující	pomocná konstruktérka
Bydliště	Praha 7 - Holešovice Dobrovského 24/717	Praha 7 / Holešovice Dobrovského 26/527
Jméno a příjmení, den, měsíc, rok, místo narození a povolání otce a matky snoubenců	Josef Koryčan 28.10.1913 Žalkovice o. Kroměříž prodavač Marie roz. Hambálková 14.11.1911 Troubky - Zdislavice o. Kroměříž prodavačka	+ František Znamenáček 24.2.1899 Kunice o. Praha - východ úředník Milada roz. Vobinušková 7.7.1904 Babice o. Praha - východ v domácnosti

Jméno a příjmení, povolání a bydliště svědků	Vratislav Hajný zahradník, Proboštov, Sobědružská 16 o. Teplice MUDr. Ant. Riegel, lékař Praha 7 - Holešovice, Kamenická 1
Dohoda snoubenců o příjmení jejich a dětí	Snoubenci se dohodli, že budou užívatí společné příjmení K o r y č a n
Poznámky	

V Praze 7
Dne 20. března 1963

Předseda: V Z.
[Signature]
matrikář

Příloha č. 3 – Oddací list z roku 2010

ČESKÁ REPUBLIKA

ODDACÍ LIST

v knize manželství matričního úřadu Úřad městské části Praha 19
 okres Praha
 ve svazku 3 2010 48 strana/list poř. č. 14

Místo uzavření manželství	Praha 9 - Vinoř, Ctěnický zámek č.p. 259	
Den, měsíc, rok uzavření manželství	22. 05. 2010	
	muž	žena
Jméno(a) a příjmení, popř. rodná příjmení	Filip Hanzík	Pavla Fleischmannová
Den, měsíc, rok a místo narození, okres/stát	26. 07. 1980 Praha Praha	18. 05. 1984 Praha Praha
Rodné číslo		
Osobní stav	svobodný	svobodná
Jméno(a) a příjmení, popř. rodná příjmení rodičů	Václav Hanzík Michaela Hanzíková roz. Hejdová	Jan Fleischmann Rita Fleischmannová roz. Koryčanová
Dohoda o příjmení: muž: žena: dětí:	Hanzík Hanzíková Hanzík - Hanzíková	
Poznámka	-----	

Praze 9 - Kbelích

V
 dne 26. 05. 2010

Jarmila Konrádová
 jméno, příjmení a podpis matrikáře

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK 6 C 13/97
JMÉNEM REPUBLIKY

Obvodní soud pro Prahu 7 rozhodl předsedkyní senátu JUDr. Naděždou Vaňkovou jako samosoudcem v právní věci navrhovatelky: Marcely Liberdové, roz. Štěpánkové, nar. 11.5.1963, bytem Praha 7, Dobrovského 26, zast. JUDr. Martou Volmanovou, bytem Krosenská 8, Praha 8 jako zástupcem, proti odpůrci: Jiřímu Liberdovi, nar. 28.2.1961, bytem Svatá 32, Zdice, o rozvod manželství a úpravu práv a povinností k nezl. Haně, nar. 23.2.1984 a Janovi, nar. 19.9.1985, zast. opatrovníkem OPD OÚ Praha 7- Městská část Praha 7,

t a k t o :

Manželství navrhovatelky Marcely Liberdové, roz. Štěpánkové s odpůrcem Jiřím Liberdou uzavřené dne 1.10.1982 před ONV v Praze 8 se r o z v á d í .

Soud schvaluje tuto dohodu rodičů:

Nezl. Hana, nar. 23.2.1984 a nezl. Jan, nar. 19.9.1985 svěřují se do výchovy matky a otec se zavazuje platit výživné na nezl. Hanu částkou 2.500,-Kč a nezl. Jana částkou 2.000,-Kč na oba měsíčně předem vždy do každého 15. dne toho kterého měsíce k rukám matky, počínaje právní mocí rozvodu.